

LAMK

Lahden ammattikorkeakoulu
Lahti University of Applied Sciences

VANHEMPIEN KOKEMUKSIA
NEUROPSYKIATRISESTI
OIREILEVIEN
ALA-ASTEIKÄISTEN LASTEN
KOULUNKÄYNNIN TUKEMISESTA
JA TUKITOIMISTA

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosionomi AMK
Sosiaalipedagogisen aikuistyön ja
perhetyön polku
Kevät 2018
Riika Aziz
Maria Saari
Johanna Toppinen

Tiivistelmä

Tekijä(t) Aziz, Riika Saari, Maria Toppinen, Johanna	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 49 sivua + 4 liitesivua	Valmistumisaika Kevät 2018
Työn nimi Vanhempien kokemuksia neuropsykiatrisesti oireilevien ala-asteikäisten lasten koulunkäynnin tukemisesta ja tukitoimista		
Tutkinto Sosionomi AMK, Sosiaalipedagogisen aikuistyön ja perhetyön polku		
Tiivistelmä <p>Neuropsykiatriset häiriöt ovat yleisiä lapsilla ja aiheuttavat haasteita koulunkäyntiin. Uuden opetussuunnitelman ja lähikouluperiaatteen myötä erityisluokkia on vähennetty ja erityistä tukea tarvitsevien lasten opetus on siirtynyt yhä enemmän yleisopetuksen yhteyteen. Inklusiomallin mukaisesti lapset käyvät omaa lähikoulua ja saavat tukea koulunkäyntiin yksilölliset tarpeet huomioiden.</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää neuropsykiatrisesti oireilevien lasten vanhempien kokemuksia lasten koulunkäynnin haasteista ja hyviksi havaituista tukitoimista sekä kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä. Tarkoituksena oli lisätä yleistä tietoisuutta aiheesta sekä edistää neuropsykiatrisesti oireilevien lasten vanhempien osallisuutta lasten koulunkäynnin tukemisessa, tuomalla esiin heidän kokemuksiaan.</p> <p>Opinnäytetyössä yhdistyvät kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimusote. Opinnäytetyön aineisto kerättiin Facebookin suljetusta Pro nepsy nuoret ja lapset -vertaistukiryhmästä. Vapaaehtoiseen Webropol-kyselyyn vastasi 22 vanhempaa. Taustakysymykset analysoitiin määrällisesti Webropol-työkalun avulla. Avoimet kysymykset analysoitiin sisällönanalyysin avulla.</p> <p>Neuropsykiatrisesti oireilevien lasten koulunkäynnin haasteet ovat yksilöllisiä mutta painottuvat sosiaaliin tilanteisiin sekä oppimis- ja keskittymisvaikeuksiin. Koulun tukitoimien tulee olla yksilöllisiä ja suunniteltu yhteistyössä vanhempien kanssa. Koulun henkilökunnan neuropsykiatrinen erityisosaaminen koettiin tärkeäksi mutta riittämättömäksi. Resurssien puute heikentää lapsen koulunkäyntiä. Tärkeää oli myös koulun henkilökunnan positiivinen asenne. Kodin ja koulun välinen yhteistyö ja yhteydenpito tukivat lapsen koulunkäyntiä silloin, kun vuorovaikutus oli molempia osapuolia kunnioittavaa, ratkaisukeskeistä ja lapsen positiivisia ominaisuuksia vahvistavaa.</p>		
Avainsanat neuropsykiatriset häiriöt, lähikoulu, inklusio, koulunkäynnin haasteet, tukitoimet, yhteistyö, osallisuus, ratkaisukeskeisyys		

Abstract

Author(s)	Type of publication	Published
Aziz, Riika Saari, Maria Toppinen, Johanna	Bachelor's thesis	Spring 2018
	Number of pages	
49 pages+4 pages of appendices		
Title of publication		
Parents' experiences on supporting the studies of primary school aged children with neuropsychiatric disorders		
Name of Degree		
Bachelor's Degree Programme in Social Services		
Option in social pedagogy for work with adults		
Abstract		
<p>Neuropsychiatric disorders are common in children and create substantial challenges for them at school. With the new curriculum and the local school principle, the number of special education classes has been decreased, and, in general, special needs education has been incorporated more and more into the sphere of mainstream education. In accordance with the inclusion model, children attend their local school where they can receive support according to their individual needs.</p> <p>The purpose of this thesis has been to shed light on the experiences of parents of children with neuropsychiatric disorders on three aspects; challenges at school, functioning support measures, and the co-operation between school and home. The aim was to increase public awareness of the topic and to increase the participation of parents with neuropsychiatric children in supporting their child's education by highlighting their own experiences.</p> <p>This Bachelor's thesis combines both qualitative and quantitative research. The thesis material was collected by the authors from the private "Pro nepsy nuoret ja lapset" peer support group on Facebook. Additionally, a voluntary Webropol survey was created, which received replies from 22 parents. The background questions were analysed quantitatively using the Webropol tool, while the open questions were analysed through content analysis.</p> <p>The research revealed that challenges at school for children with neuropsychiatric disorders are unique but often relate to social situations and learning and concentration difficulties. Ideally, school's support measures should be individualised and designed in co-operation with the parents. The neuropsychiatric expertise of the school staff was also considered important, but insufficient. However, whereas a lack of resources was found to impair the quality of a neuropsychiatric child's education significantly, parents identified the positive attitude of school staff as an important support measure for their children. Additionally, co-operation and communication between home and school were found to support the child's school life in situations where the interaction was mutually respectful and solution-oriented, and enhanced the child's positive qualities.</p>		
Keywords		
neuropsychiatric disorders, local school, inclusion, challenges at school, support measures, co-operation, participation, solution-oriented approach		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	2
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1	Tarkoitus ja tavoitteet	3
2.2	Toimeksiantaja.....	3
3	LAPSEN HYVINVOINTI.....	5
3.1	Hyvinvoinnin osatekijät.....	5
3.2	Lapsen kasvu ja kehitys	5
4	NEUROPSYKIATRISESTI OIREILEVA LAPSI	7
4.1	Neuropsykiatriset häiriöt.....	7
4.2	Neuropsykiatrisesti oireileva lapsi koulussa	10
5	KOULUNKÄYNNIN TUKEMINEN.....	14
5.1	Eriyisopetus	14
5.2	Eriyisopetuksesta lähikouluun	14
5.3	Positiivinen pedagogiikka	18
5.4	Voimavara- ja ratkaisukeskeisyys	19
6	OSALLISUUS	20
6.1	Lapsen osallisuuden vahvistaminen	20
6.2	Vanhempien osallisuuden vahvistaminen.....	21
7	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	23
7.1	Tutkimuskysymykset	23
7.2	Tutkimusmenetelmät.....	23
7.3	Aineisto	24
7.4	Aineiston analyysi	24
7.5	Eettisyys ja luotettavuus.....	27
8	TULOKSET	29
8.1	Koulunkäynnin haasteet	31
8.2	Hyväksi koetut tukitoimet.....	33
8.3	Kodin ja koulun välinen yhteistyö	35
9	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	38
10	POHDINTA.....	40
	LÄHTEET.....	43
	LIITTEET	50

1 JOHDANTO

Neuropsykiatriset häiriöt ovat melko yleisiä ja arkipäivää jokaisessa koulussa ja lähes jokaisella luokalla. Esimerkiksi ADHD-oireita esiintyy keskimäärin ainakin yhdellä oppilaalla jokaisella luokalla (Parikka, Halonen-Malliarakis & Puustjärvi 2017, 31). Erityistä tai tehostettua tukea sai 16 prosenttia eli 85900 peruskoulun oppilasta vuonna 2015 (Tilastokeskus 2016). Hoitamattomana ADHD voi haitata koulumenestystä, vaikeuttaa työllistymistä, lisätä syrjäytymisen ja päihdehäiriön syntyminen riskiä (Käypä hoito -suositus 2017).

Heikko koulumenestys puolestaan vaikeuttaa jatkokoulutusmahdollisuuksia ja vaikuttaa merkittävästi yksilön tulevaisuuteen (THL 2018a). ADHD-oireet lisäävät myös riskiä joutua liikenneonnettomuuksiin ja sortua rikolliseen käyttäytymiseen (Koski & Leppämäki 2014).

Varhaisen puuttumisen ja oikein kohdennettujen tukitoimien avulla voidaan tehokkaasti vähentää lapsen ADHD-oireita. Peruskoululla ja opettajalla onkin merkittävä rooli lapsen tukemisessa. Vahvistamalla lapsen vahvuuksia ja positiivisia ominaisuuksia lapsi saa käyttöönsä voimavaroja, joiden avulla hän selviytyy paremmin arjen haasteista. Oikein kannavoituina ADHD-oireet, kuten muutkin neuropsykiatriset oireet, voidaan nähdä poikkeuksellisina vahvuuksina. (Sandberg 2018, 24, 28–29, 33.)

Opinnäytetyön aihe nousi yhteisestä kiinnostuksesta neuropsykiatrisesti oireilevien lasten koulunkäynnin haasteita kohtaan. Aihe on myös äärimmäisen ajankohtainen. Opetushallitus on vuonna 2014 laatinut kansalliset opetussuunnitelman perusteet, joiden pohjalta kunnat ovat laatineet kuntakohtaiset opetussuunnitelmat. Kuntakohtaiset opetussuunnitelmat ovat astuneet voimaan syksyllä 2016. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.) Inklusioajattelun myötä erityisluokkia on vähennetty ja erityistä tukea tarvitsevat oppilaat opiskelevat yhä useammin yleisopetuksen piirissä. Vastaamalla yksilöllisen tuen tarpeisiin riittävästi ja järjestämällä kuntouttavaa opetusta tuetaan oppilaan menestymistä koulussa. (Kantanen 2017, 14.)

Meillä kaikilla on myös omakohtaista kokemusta näiden oireiden tuottamista haasteista lasten koulunkäyntiin. Sosionomin työssä kohtaamme perheitä, lapsia ja nuoria, joilla on neuropsykiatrisia haasteita elämässään. Osallisuuden vahvistaminen on osa sosionomin ammattitaitoa, minkä vuoksi päätimme perehtyä vanhempien kokemuksiin neuropsykiatrisesti oireilevien lasten koulunkäynnin haasteista ja hyviksi havaituista tukitoimista. Tuomalla esiin vanhempien kokemuksia haluamme edistää vanhempien osallisuutta lastensa koulunkäynnin tukemisessa. Tarkastelemme myös kodin ja koulun välistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta osana koulunkäynnin tukea. Opinnäytetyö kehittää omaa osaamistamme neuropsykiatristen oireiden vaikutuksesta lapsen koulunkäyntiin. Lisäksi ala-asteen opettajat voivat hyödyntää opinnäytetyön tuloksia omassa työssään.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä yleistä tietoisuutta neuropsykiatrisesti oireilevien ala-asteikäisten lasten haasteista koulussa sekä keinoista, joilla oireiden aiheuttamaa haittaa voidaan lieventää ja ennaltaehkäistä. Opinnäytetyön tarkoituksena on myös edistää neuropsykiatrisesti oireilevien lasten vanhempien osallisuutta lasten koulunkäynnin tukemisessa, tuomalla esiin heidän kokemuksiaan.

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää neuropsykiatrisesti oireilevien lasten vanhempien kokemuksia lasten haasteista ja hyviksi havaituista tukitoimista koulussa sekä kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä. Tavoitteena on myös lisätä omaa ammatillista osaamista tukea tarvitsevien perheiden ja lasten kohtaamiseen tulevassa sosionomin työssämme.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat: 1. Millaisia haasteita neuropsykiatrisesti oireilevilla lapsilla on koulunkäynnissä? 2. Millaisia tukitoimia neuropsykiatrisesti oireilevat lapset tarvitsevat koulussa? 3. Millainen kodin ja koulun välinen yhteistyö tukee neuropsykiatrisesti oireilevien lasten koulunkäyntiä?

Keräsimme Webropol-kyselyllä (LIITE 2.) vanhempien kokemuksia Facebookissa toimivasta suljetusta vertaistukiryhmästä. Ryhmä on tarkoitettu vanhemmille, joiden lapsilla on jokin kehityksellinen neuropsykiatrisen oireyhtymä tai sen piirteitä. Ryhmän tarkoituksena on toimia vertaistuen kanavana sekä vaihtaa kokemuksia neuropsykiatrisesti oireilevien lasten hoidosta ja kuntoutuksesta. Ryhmän tavoitteena on parantaa näiden perheiden elämänlaatua ja hyvinvointia sekä löytää vaikuttamisen kanavia. (Facebookin Pro nepsy nuoret ja lapset 2018.) Päädyimme keräämään aineiston vertaistukiryhmästä, koska sinne on jo valmiiksi valikoitunut kohderyhmään kuuluvia vanhempia. Vanhemmat ovat lastensa arjen parhaita asiantuntijoita ja vanhemmilta keräämämme kokemukset vahvistavat vanhempien osallisuutta lastensa koulunkäynnin tukemisessa. Rajasimme opinnäytetyön koskemaan ala-asteikäisiä lapsia. Kysely on vapaaehtoinen, vastaajat ovat neuropsykiatrisesti oireilevien lasten vanhempia.

2.2 Toimeksiantaja

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Suomen Vanhempainliitto, joka on varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen oppilaitosten yhteydessä toimivien vanhempainyhdistysten yhteistyöjärjestö. Suomen Vanhempainliittoon kuuluu n. 1300 rekisteröityä vanhempainyhdistystä sekä kuntakohtaisia vanhempainyhdistyksiä. Liiton tehtävänä on tukea

vanhempaintoimintaa, edesauttaa kodin ja koulun yhteistyötä sekä kehittää kasvatuskumppanuutta. Vanhempainliitto tukee vanhemmuutta lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Vanhempainliitto opastaa ja auttaa vanhempainyhdistyksen perustamisessa sekä toimintaan liittyvissä käytännön asioissa, tiedottaa ajankohtaisista opetusta ja kasvatusta koskevista asioista, tekee tutkimustyötä, laatii selvityksiä sekä järjestää koulutusta. Vanhempainliitto vaikuttaa yhteiskunnassa aktiivisesti lasten ja nuorten hyvinvointia koskevissa asioissa. (Suomen Vanhempainliitto ry. 2018a.) Suomen Vanhempainliitto julkaisee joka toinen vuosi vanhempien barometrin, jossa on tutkittu vanhempien näkemyksiä lasten kouluhyvinvoinnista. Tuorein tutkimus on vuodelta 2015. (Vanhempien barometri 2015.)

Suomen Vanhempainliitossa on meneillään EPeLI-hanke 2016–2018, jonka taustalla on selvitys erityislasten vähäisistä mahdollisuuksista osallisuuteen koulussa (Manninen 2015). EPeLI on valtakunnallinen hanke, jonka tarkoituksena on edistää erityislasten ja heidän huoltajiensa osallisuutta. Hanketta pilotoidaan kolmessa oululaisessa koulussa. Yksi keskeisistä tavoitteista on tuoda erityisperheiden mielipiteet paremmin esiin koulu maailman kehittämisessä. Hankkeen kohderyhmänä ovat 6–14-vuotiaat erityislapset perheineen. Huomio kohdistuu myös tuen tarpeessa oleviin vanhempiin ja erityisperheiden isiin. Hankkeen tavoitteena on mm. kehittää osallisuutta edistäviä käytänteitä, lisätä tietämystä erityislasten arjen haasteista koulutuksen avulla sekä kehittää erityisperheiden isien vertaistukea. Hankkeen tulokset levitetään valtakunnalliseen käyttöön. (Suomen Vanhempainliitto ry. 2018a.) Opinnäytetyömme yhteyshenkilönä toimii EPeLI-hankkeen erityiskasvatuksen asiantuntija Sari Haapakangas (ent. Manninen). Suomen Vanhempainliitto julkaisee opinnäytetyömme omilla verkkosivuillaan tämän vuoden aikana.

3 LAPSEN HYVINVOINTI

3.1 Hyvinvoinnin osatekijät

Opinnäytetyön viitekehyksenä toimii sosiologi Erik Allardtin jäsenyys hyvinvoinnin ulottuvuuksista. Allardtin mukaan hyvinvoinnin osatekijöitä ovat elintaso (having), yhteisyyssuhteet (loving) ja itsensä toteuttaminen (being). Lapsen hyvinvointi edellyttää näiden kaikkien osatekijöiden riittävää täyttymistä. (Allardt 1976, 38.) Perusopetuslaissa säädetyn oppivelvollisuuden vuoksi lapset viettävät suuren osan ajastaan koulussa. Koululla onkin suuri merkitys lapsen hyvinvoinnin toteutumisessa. (Perusopetuslaki 628/1998, 1§.)

Dunderfeltin mukaan ala-asteikäisten lasten hyvinvoinnin tärkeimpiä osatekijöitä ovat koulu, kaveripiiri ja harrastukset (Dunderfelt 2006, 247). Sinkkososen mielestä lapsen hyvän kasvun edellytyksiä ovat riittävän hyvä vuorovaikutus, rutiinit, turvallisuuden tunne, äiti ja isä, rajat, hyvät tavat, sukupuolisensitiivisyys, kaverit, suku, leikki ja rakkaus (Sinkkonen 2012, 269–274). Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki velvoittaa kouluja edistämään oppilaiden fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Lain tarkoituksena on edistää oppimista, terveyttä, hyvinvointia, osallisuutta sekä kodin ja koulun välistä yhteistyötä. Laki turvaa varhaisen tuen ja palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden ja laadun sekä vahvistaa monialaista yhteistyötä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 2§.)

3.2 Lapsen kasvu ja kehitys

Eriksonin psykososiaalisen kehitysteorian mukaan ihmisen identiteetin kehitysvaiheet jaetaan kahdeksaan vaiheeseen. Varhaisessa kouluiässä lapselle muodostuu käsitys omista kyvyistään ja pystyvyydestään. (Erikson 1982, 248.) On tärkeää, että lapsi saa riittävästi rakentavaa palautetta omasta toiminnastaan, eikä lapsen omaehtoista toimintaa rajoiteta liian voimakkaasti tai tylästi. Toisaalta lapsen on tärkeää oppia käsittelemään myös pettymyksen ja frustraation tunteita. (Dunderfelt 2006, 247.)

Ala-asteikäisen lapsen vahvuuksien ja haasteiden tunnistamisessa sekä koulunkäynnin tukemisessa erityisesti opettajalla on merkittävä rooli. Kehitystehtävän epäonnistuessa lapsi voi kokea riittämättömyyttä ja alemmuudentuntoa, mikä vaikuttaa kaikkien tulevien kehitystehtävien onnistumiseen. (Polvi 2014, 8.) Poikolaisen artikkelissa lapsen hyvinvointia lähestytään positiivisen hyvinvoinnin kautta. Positiivinen hyvinvointi keskittyy vahvuuksiin, joita tarvitaan selviytymään haastavista tilanteista. Lapset tarvitsevat turvallisen kodin ja koulun, joissa on positiivinen ilmapiiri. Hyvät kaverisuhteet, mieluisat harrastukset sekä riittävä ravinto, uni ja lepo tukevat arjen hyvinvointia. Ystävälliset ja oikeudenmukaiset

kohtaamiset niin koulussa, kotona kuin vapaa-ajallakin ovat psykofyysisen ja emotionaalisen tasapainon edellytyksiä. (Poikolainen 2014, 17–18.)

Lapsen hyvinvoinnin edistäminen koulussa tarkoittaa lapsen vahvuuksien tunnistamista, osallisuuden kokemista sekä kodin ja koulun kasvatuskumppanuuden toteutumista. Lapsen hyvinvointi koostuu muun muassa sosiaalisista taidoista, ongelmien ratkaisutaidoista sekä itsensä ilmaisutaidoista. Yhteisö- ja ryhmämuotoisilla toimintatavoilla kehitetään psykososiaalisia taitoja. (Koivisto & Rautakoski 2013.) Lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteiden mukaisesti lapsella on oikeus yhdenvertaiseen kohteluun ja syrjimättömyyteen. Lapsella on oikeus elämään, hengissä säilymiseen ja kehittymiseen. Lapsen etu on aina ensisijainen, lapsen näkemystä tulee kunnioittaa. (Lapsenoikeudet 2018.)

4 NEUROPSYKIATRISESTI OIREILEVA LAPSI

4.1 Neuropsykiatriset häiriöt

Neuropsykiatrisilla häiriöillä tarkoitetaan aivojen toiminnallista häiriötilaa. Oireet voivat ilmetä tiedonkäsittelyn poikkeavuutena, käyttäytymisen ja tunnesäätelyn sekä sosiaalisten tilanteiden ongelmina. (Terveysportti 2016.) Neuropsykiatriset häiriöt voivat olla joko aivojen kehityshäiriöstä tai aivovammasta johtuvia (Parikka ym. 2017, 10). Neuropsykiatrisilla häiriöillä on pitkäaikainen, yksilön toimintakykyä merkittävästi heikentävä vaikutus. Osalla oireet haittaavat elämää pitkälle aikuisuuteen, toisilla oireet lievenevät iän myötä. (Lämsä, Santalahti, Haravuori, Pentinmikko, Tuulio-Henriksson, Huurre & Marttunen 2015, 6–9.)

ADHD ja ADD

Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö ADHD ”Attention Deficit Hyperactivity Disorder” on yleisin neuropsykiatrinen häiriö. Sitä esiintyy kouluikäisillä 5–7 prosentilla. (Parikka ym. 2017, 31.) Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden oireyhtymä on joukko geneettisiä ominaisuuksia, jotka näkyvät eri tavoin kasvun ja kehityksen eri vaiheissa (Sandberg 2018, 17). Keskeisiä oireita ovat aktiivisuuden säätelyn vaikeus, tarkkaavuuden säätelyn vaikeus ja impulsiivisuus (Käypä hoito -suositus 2017). ADHD-oireinen saattaa olla hyvinkin vilkas ja energinen tai toisaalta omissa ajatuksissaan oleva haaveilija. Jos lapsella on haasteita tarkkaavuuden kanssa, mutta hän ei ole ylivilkas, on kyseessä aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö ADD ”Attention Deficit Disorder”. Tarkkaamattomuuspainotteinen häiriö jää herkemmin diagnosoimatta, koska tällainen lapsi on yleensä hyvin hiljainen, eikä aiheuta tunnilla häiriötä. (ADHDtukupaketti 2014, 66.) Molemmissa on pulmia keskittymisen eli tarkkaavuuden kanssa, molemmat tarvitsevat tukitoimia. Rauhallisuutensa vuoksi tarkkaamattomat oppilaat jäävät helposti myös ilman koulun tukitoimia, koska he eivät kiinnitä opettajan huomiota samalla tavalla kuin levottomat oppilaat. (Sandberg 2018, 17, 120.) ADHD diagnosoidaan useammin pojilla kuin tytöillä, mutta tämän arvellaan johtuvan tyttöjen oireiden tunnistamattomuudesta (Käypä hoito -suositus 2017).

Monilla ADHD-oireisilla on liitännäissairauksina myös muita neurologisia tai psykiatrisia häiriöitä (ADHD-liitto 2018). Yleisimpiä ovat kielelliset erityisvaikeudet, motoriikan ongelmat, uhmakkuus- ja käytöshäiriöt, ahdistuneisuushäiriöt, autisismikirjon häiriöt ja masennus (Käypä hoito -suositus 2017). Sandberg toteaa, että usein ADHD-oireisella on haasteita myös toiminnanohjauksessa sekä tunteiden ja vireystilan säätelyssä. Työmuistissa eli lyhytkestoisessa muistissa saattaa olla heikkouksia, mikä tuo haastetta oppimiseen. Toisaalta ADHD tuo mukanaan myös poikkeuksellisia vahvuuksia, kuten energisyys, kekse-

liäisyys, uteliaisuus, luovuus ja tehokkuus. Yliaktiivinen, ADHD-oireinen lapsi palautuu nopeasti raskuudesta, osalla myös unen tarve on muita vähäisempi. Psykkisistä vastoin käymisistä toipuminen voi olla nopeampaa kuin neurologisesti tavanomaisilla henkilöillä. Osalla ADHD-oireisista on erittäin hyvät kognitiiviset eli tiedonkäsittelyn taidot, he tarvitsevat taitotasoonsa nähden sopivasti haastetta opiskelussa välttääkseen turhautumisen ja siitä seuraavan alisuoriutumisen. ADHD-oireinen jaksaa keskittyä itseään kiinnostavaan tekemiseen hyvinkin pitkään ja intensiivisesti. (Sandberg 2018, 17–25.)

Motivaatiolla, ympäristöllä ja muiden ihmisten toiminnalla on merkittävä vaikutus neuro-psykiatristen oireiden, kuten ADHD, voimakkuuteen ja haittaavuuteen (Parikka ym. 2017, 3). Ympäristön vaikutus ADHD-oireisiin on niin suuri, että ympäristöön kohdistuvat tukitoimet ovat merkittävä hoitomuoto henkilöön itseensä kohdistuvien tukitoimien, erilaisten psykososiaalisten hoitomuotojen ja lääkehoidon ohella. Hoitamaton ADHD saattaa vaikeuttaa opintoja ja myöhemmin työllistymistä sekä lisätä syrjäytymisen, psykiatristen häiriöiden ja päihderiippuvuuden riskiä. Pahimmillaan ilman oikea-aikaista tukea jäänyt ADHD-oireinen saattaa joutua jopa rikoskierteeseen. (Käypä hoito -suositus 2017.) ADHD-diagnoosi on vankien keskuudessa yleinen. Tuomisen mukaan jopa 40 prosentilla suomalaisista miesvangeista on todettu ADHD (Tuominen 2018).

Autismikirjon häiriö

Autismikirjon häiriö on keskushermoston poikkeavasta kehityksestä johtuva, elinikäinen, tila. Autismikirjioon kuuluviksi luetaan eri asteiset autismin muodot, Aspergerin oireyhtymä, epätyypillinen autismi ja disintegratiivinen kehityshäiriö. Vuonna 2018 autismikirjon diagnosointi muuttuu ICD-11 tullessa korvaamaan ICD-10 tautiluokituksen. Samassa yhteydessä kaikki edellä mainitut erilliset diagnoosit poistuvat ja yhdistyvät autismikirjon häiriöksi. (Autismi- ja aspergerliitto 2018, 2–3.)

Autismikirjon häiriössä oirekuva on monimuotoinen ja hyvin yksilöllinen. Keskeisiä oireita ovat vaikeudet sosiaalisissa suhteissa ja vuorovaikutuksessa, kaavamainen käytös sekä toiminnanohjauksen vaikeudet. (Parikka ym. 2017, 40–42.) Usein autismikirjon henkilöllä on myös aistisäätelyyn liittyvää erilaisuutta, kuten yli- ja aliherkkyttä ja he ovat erityisen herkkiä stressin vaikutukselle. Henkilö kokee ja aistii ympäröivää maailmaa eri tavoin kuin muut. (Autismi- ja aspergerliitto 2018, 2.) Autismikirjioon liittyviä vahvuuksia ovat esimerkiksi tarkka yksityiskohtien havaitseminen, oikeudenmukaisuus sekä kyky keskittyä erityisen hyvin omiin mielenkiinnonkohteisiin. Autismikirjon lapsi voi uppoutua omaan erityiseen mielenkiinnon kohteeseensa hyvinkin intensiivisesti ja hallita asian tai taidon perinpohjaisesti. Joskus mielenkiinnon kohde voi olla hyvinkin erikoinen. (Autismi- ja aspergerliitto

2018, 4, 9–11.) Autismikirjon häiriön esiintyvyys on alle 1 prosentti ja se on 3–4 kertaa yleisempi pojilla kuin tytöillä (Sumia, Leppämäki, Voutilainen, Moilanen & Tani 2016).

Tourette

Tic-oireet, eli nykimisoireet ovat tahattomia ja toistuvia liikkeitä tai äännähdyksiä, jotka johtuvat liikkeitä säätelevän hermoston toimintahäiriöstä. Tic-oireiden laukaisijana on usein stressi, jännitys tai vaikea sosiaalinen tilanne. (Huttunen 2017.) Toisaalta myös innostuminen tai uupumus saattavat laukaista oireilun. Oireet ja niiden laukaisevat tekijät ovat hyvin yksilöllisiä. (Novotny, Valis & Klimova 2018.) Tic-oireet ovat tavallisia koululaisilla ja niitä esiintyy jopa 10–20 prosentilla lapsista. Voimakkaimmillaan oireilu on 10–12-vuoden iässä. (Huttunen 2017.) Jos tahattomia liikkeitä ja äännähdyksiä esiintyy yli vuoden ajan, puhutaan Touretten oireyhtymästä (Parikka ym. 2017, 50–52). Tic-oireet/Tourette liittyvät usein johonkin muuhun neuropsykiatriseen häiriöön. Jopa 80–90 prosentilla niistä, joilla on Touretten oireyhtymä, on myös jokin muu neuropsykiatrinen oireyhtymä, yleisimmin (60 prosentilla) ADHD. (Pihlakoski 2016.)

Oppimisvaikeudet

Oppimisvaikeuksilla tarkoitetaan sellaisia motoriikan, kielellisen kehityksen, hahmottamisen ja tarkkaavuuden vaikeuksia, jotka ovat henkilön lahjakkuuteen ja koulutukseen nähden suuria (Nukari 2017a). Lapsilla tämä ilmenee siten, että opitut taidot ovat heikommat, kuin yleisesti ikätasoon nähden olisi odotettavissa. Oppimisvaikeuksia esiintyy 5–10 prosentilla lapsista. (Parikka ym. 2017, 66.) Vaikeuksia voi esiintyä kapea-alaisesti vain jonkin tietyn oppimisen alueella tai laaja-alaisesti monella oppimisen alueella, jolloin yleinen lahjakkuustaso on matala. Oppimisvaikeudet ovat perinnöllisiä, mutta perintötekijöiden lisäksi myös aivovamma, mielenterveydenhäiriö tai merkittävä tarkkaavuudensäätelyn vaikeus voivat vaikeuttaa oppimista. (Nukari 2017a).

Motorisen oppimisen vaikeuksilla tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsen karkea- ja/tai hienomotoriset taidot ovat selkeästi jäljessä ikätasoa. Vaikeudet saattavat näkyä jo kävelyn opettelussa, mutta useimmiten ne tulevat esiin lähellä kouluikää, pyöräilyä ja kynän käyttöä harjoitellessa. Motoristen vaikeuksien yhteydessä lapsella on usein myös haasteita sosiaalisten taitojen oppimisessa. (Niilo Mäki Instituutti 2018a.) Karkea- tai hienomotoriikan taidoissa esiintyy ongelmia noin 5–6 prosentilla lapsista ja ne esiintyvät usein samanaikaisesti jonkin muun neuropsykiatrisen häiriön yhteydessä. Pojilla on 2–7 kertaa useammin motoriikan kehityshäiriöitä, kuin tytöillä. (Parikka ym. 2017, 56.)

Kielellisellä erityisvaikeudella tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsella on ikätasoon nähden selkeää viivettä puheen tuottamisessa ja/tai ymmärtämisessä (Parikka ym. 2017, 62). Kielelliset erityisvaikeudet voivat ilmetä myös vaikeuksina asioiden nimeämisessä, sanojen taivuttamisessa tai käsitteiden käytössä (Nukari 2017b). Kielellisiä erityisvaikeuksia esiintyy 1–7 prosentilla lapsista, yleisemmin pojilla kuin tytöillä (Parikka ym. 2017, 62).

Hahmotushäiriöisen aivot käsittelevät poikkeavalla tavalla näköaistin kautta saatua tietoa. Hahmotushäiriön vuoksi lapsella voi olla vaikeuksia avaruudellisen tilan, liikkeen ja nopeuden hahmottamisessa sekä kokonaisuuksien ymmärtämisessä. Esimerkiksi vieraassa paikassa liikkuminen, kuvien välittämän viestin tai luetun tekstin ymmärtäminen voivat tuottaa vaikeuksia hahmotushäiriöiselle. (Niilo Mäki Instituutti 2018b.)

Matematiikan oppimisvaikeuden taustalla voi olla monenlaisia syitä. Kielellinen erityisvaikeus hankaloittaa matemaattisten käsitteiden oppimista ja työmuistin heikkous taas vaikuttaa matemaattisten laskusääntöjen ulkoa oppimiseen. Hahmotushäiriö vaikuttaa näköhavainnon kautta saatavan tiedon käsittelyyn esimerkiksi geometrisissä tehtävissä ja puutteet loogisen päättelyn taidossa tuovat haastetta matemaattisten periaatteiden ymmärtämiseen. Matematiikan oppimisvaikeuden taustalla voi olla puhtaasti myös matemaatiikkaan liittyvä erityisvaikeus, joka näkyy vaikeutena muodostaa lukujonoja ja ymmärtää lukujen välisiä suhteita. (Haapasalo, Korkeamäki, Laurila, Mäkelä, Nukari, Reiterä-Paajanen & Saarelainen 2010, 15.)

Aistitiedon käsittelyn häiriö

Aistitiedon käsittelyn, eli sensorisen integraation häiriöissä aistien kautta tulevan tiedon käsittely on poikkeavaa (Parikka ym. 2017, 55–57). Lapsi voi olla yli- tai aliherkkä tietyille aistimuksille, kuten kosketukselle, valolle, väreille, lämpötiloille, kivulle, äänille, hajuille ja mauille. Erilaisten aistimusten sietokyky voi vaihdella jopa päivittäin. (Autismi- ja aspergerliitto 2018, 4.) Aistisäätelynhäiriöitä arvellaan esiintyvän 5–10 prosentilla väestöstä. Esiintyvyys on suurempaa, mikäli lapsella on jokin kehityksellinen neuropsykiatrisen häiriö, kuten ADHD tai autismikirjon häiriö. Aistisäätelyn poikkeavuudesta johtuen, lapsella voi olla vaikeuksia oppimisessa, tunteiden säätelyssä ja sosiaalisten suhteiden muodostamisessa. Aistisäätelyn poikkeavuudet tuovat haasteita myös arkisiin toimiin, kuten syömiseen ja pukemiseen. (Lastenmielenterveystalo 2017.)

4.2 Neuropsykiatrisesti oireileva lapsi koulussa

Neuropsykiatriset häiriöt vaikuttavat hyvin yksilöllisesti koulunkäyntiin. Nivelvaiheet eli siirtymät varhaiskasvatuksesta esikouluun ja edelleen peruskouluun sekä yläasteelle ja toi-

sen asteen opetukseen ovat erittäin tärkeitä kohtia erityistä tukea tarvitsevan lapsen koulupolulla. Jokaisen lapsen koulupaikka ja -muoto tulee suunnitella lapsen toimintakyky ja kokonaistilanne huomioiden. Koulupaikan valintaan vaikuttavat niin lapsen vahvuudet ja taidot kuin hänen tarvitsemansa tuki. (Sandberg 2018, 72–75.)

Toimintakyvystä riippuen, neuropsykiatrisesti oireileva oppilas voi pystyä hyvin opiskelemaan normaalikokoisessa luokassa. Toisaalta hyvin häiriöherkkä oppilas voi tarvita normaalia pienemmän ryhmän kyetäkseen oppimaan. Oppilas, jolla on oppimisvaikeuksia, tarvitsee enemmän tukea ja sen vuoksi hänelle soveltuu paremmin pienempi ryhmä. Tosin pelkkä ryhmäkoko ei ole merkitsevä, mikäli oppilaalla on rauhallisen opiskeluympäristön tarve esimerkiksi aistisäätelyn haasteiden vuoksi. Tällainen oppilas hyötyy pienestä ja rauhallisesta ryhmästä. Useisiin neuropsykiatrisiin häiriöihin liittyy myös sosiaalisten taitojen kypsyttömyyttä ja toiminnanohjauksen haasteita, mitkä osaltaan vaikuttavat ryhmäkoon, koulumuodon ja tukitoimien valintaan. Tarkkaamaton, mutta kognitiivisesti taitava oppilas voi tylsistyä hitaasti etenevässä ryhmässä ja tarvitsee sen vuoksi tukea keskittymiseen sekä haasteellisempia tehtäviä välttyäkseen tylsistymiseltä (ylöspäin eriyttäminen). Kun ADHD-oireinen oppilas saa oikeantasosta opetusta ja tukea opiskeluun, myös oireet lievenevät. (Sandberg 2018, 20–29, 72–75.)

Ympäristön asenne ja toimintatavat vaikuttavat merkittäväällä tavalla neuropsykiatrisia oireita vahvistavasti tai lieventävästi. Opettajien on tärkeää ymmärtää ja huomioida oireiden tuomat haasteet opetuksen suunnittelussa sekä nähdä oireiden taakse, sillä oireet saattavat piilottaa oppilaan oman persoonan piirteet alleen. Tukeakseen oppilastaan hyödyntämään osaamistaan ja vahvuuksiaan, opettajan tulee osata tunnistaa, sanoittaa ja vahvistaa oppilaan persoonaan liittyviä vahvuuksia. Neuropsykiatriset häiriöt, kuten ADHD, ovat ylisukupolvisia ominaisuuksia, joten myös vanhempien mahdollinen tuentarve tulee ottaa huomioon lapsen koulunkäynnin tukemista suunnitellessa. Monialaisten tukitoimien tulee kohdistua lapsen itsensä lisäksi myös kouluun ja kotiin. (Sandberg 2018, 20–29.)

Koulunkäynnin tukitoimet tulee suunnitella yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tavallisimpia tukitoimia ovat tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus ja avustajapalvelut. Näiden lisäksi on olemassa pedagogisia toimintatapoja, jotka ennaltaehkäisevät ongelmien syntymistä ja edistävät kaikkien oppilaiden koulunkäyntiä. Selkeät ohjeet, siirtymätilanteiden ennakointi, oppimisympäristön muokkaaminen sekä positiivisen palautteen antaminen toimivat kaikkien oppilaiden oppimista edistävinä ratkaisuinä luokassa. Opettajan kannattaa myös hyödyntää oppimisen monikanavaisuutta. Vaihtelevat ja monipuoliset oppimismenetelmät lisäävät oppijan motivaatiota ja edistävät erilaiset oppimistyyliä omaavien oppimista. (Pa-

rikka ym. 2017, 108, 131.) Myös Kranowitz (2003, 207–217) nostaa esiin oppimisympäristön muokkaamisen, siirtymien huolellisen suunnittelun, ennakkoinnin, toiminnan selkeään jäsentelyyn, opiskelun tauottamisen ja mahdollisuuden liikkumiseen oppituntien lomassa. Lisäksi hän painottaa niin ikään positiivisen palautteen antamista sekä ajan ja vaihtoehtojen sallimista lapsen tarpeiden mukaisesti.

Oppilaan tukemisen keinoja koululuokassa Sandbergia (2018, 136) mukaillen:

1. strukturoitu opetus
2. vaihtelevat työskentelyasennot ja -paikat
3. oppimisympäristön muokkaaminen
4. vaiheittainen ohjeistus
5. ennakointi
6. opetuksen eriyttäminen ylös- ja alaspäin
7. asenne
8. vahvuudet voimavarana
9. toimijoiden johdonmukaisuus
10. sosiaaliset taidot ja tunnetaidot osaksi opetusta.

Pedagogisten ratkaisujen ja opettavien strategioiden lisäksi on olemassa lukematon määrä erilaisia apuvälineitä oppimisen tueksi. Opettaja voi käyttää luokassa kuvatukea jäsentämään päiväjärjestystä tai osittamaan tehtävien tekemistä. Luokan seinällä voi olla viikkokalenteri ja ajan kulumista voi auttaa hahmottamaan visuaalinen Time Timer-kello. Oikeiden paikkojen havaitsemista helpotetaan värikoodauksen avulla. Vireystilan säätelyyn apua tuovat tuolille asetettava dyn air-tyyny tai jumppapallon päällä istuminen. Keskitymistä voi helpottaa käsissä hypisteltävät pikkutavarat tai sinitarra. Työskentelyrauhan saamiseksi voi käyttää kuulosuojaimia tai kuunnella musiikkia, myös erilaisista sylipainoista ja painoliiveistä voi olla apua levottomalle oppilaalle. (Parikka ym. 2017, 146–182.) Teknologian kehittyminen on tuonut oppimisen apuvälineistöön erilaisia sovelluksia matkapuhelimeen ja tabletille sekä niiden myötä myös äänentoisto ja -nauhoitusmahdollisuuksia. Tietokone on monelle oppilaalle iso apu, vaikkapa kirjoitustehtävien tekemisessä ja hidas lukija voi kuunnella oppikirjojen sisällön Celia-äänikirjojen muodossa. (Erialaisten oppijoiden liitto ry 2018.)

Kodin ja koulun välinen yhteistyö on tärkeä oppilaan koulunkäyntiä edistävä voimavara. Tehostettua tai erityistä tukea (kts. 5.2) saavan oppilaan kohdalla yhteistyön merkitys korostuu, minkä vuoksi yhteydenpidon tulee olla säännöllistä. Toimiva yhteistyö edellyttää molemminpuolista avoimuutta, luottamusta ja arvostusta. Vanhemmat ovat asiantuntijoita

lapsensa suhteen ja opettajat pedagogiikan suhteen. Lapsen vanhempien ja koulun henkilökunnan tulisi kyetä muodostamaan yhteinen näkemys siitä, mitkä toimintatavat ovat lapsen edun mukaisia ja edistävät oppimista. Tämä vaatii molemmilta osapuolilta tahtoa toimia lapsen parhaaksi ja halua tehdä se yhdessä. Jokaisella tulee olla oikeus tulla kuuluksi ja lapsen itsensä osallisuus häntä koskevassa päätöksenteossa tulee aina muistaa. Positiivisten asioiden ja edistyksen huomioimista tulisi korostaa kodin ja koulun välisessä yhteistyössä, unohtamatta kuitenkaan rehellistä keskustelua lapsen tuentarpeista. (Parikka ym. 2017, 100.) Neuropsykiatrisesti oireilevalla lapsella on usein verkostossaan useita asiantuntijoita, joiden tietämystä opettajan kannattaa hyödyntää kasvattaessaan omaa osaamistaan neuropsykiatrisista häiriöistä. Monialaisen yhteistyön hyödyntäminen on tärkeää oppilaan tukemiseksi, mutta varsinaista neuropsykiatrista osaamistakin tärkeämpi on opettajan asenne oppilasta kohtaan. Sandberg on koonnut yhteenvedon (TAULUKKO 1.) oppilaan keskittymisen ja tukemisen keinoista. (Sandberg 2018, 120–122.)

TAULUKKO 1. Oppilaan keskittymisen ja oppimisen tukeminen. Sandbergia mukaillen (2018, 137)

Oppilaan keskittymisen ja oppimisen tukeminen		
Opettajan tukikeinot	Oppimisympäristön tuki	Muut tukikeinot
Asenne oppilasta kohtaan	Monipuolinen	Kodin ja koulun yhteistyö
Katsekontakti	oppimisympäristö	
Vaiheittaiset ohjeet		Moniammatillinen yhteistyö
Lyhyet ja selkeät ohjeet	Työskentelypaikan valinta	
Ymmärtämisen varmistaminen		Konsultointi
Alkuun auttaminen	Liikkumismahdollisuus	
Toiminnanohjauksen tuki		Verkostoituminen
Oppitunnin struktuuri	Ympäristön ärsykkeiden määrä	
Visuaalisuus		Toimijoiden johdonmukaisuus
Jaksoittainen tuntirakenne		
Uudet toimintamallit	Valaistus	Sosiaalisten taitojen tukeminen
Vahvuuksien huomiointi		
Kannustus ja palaute	Äänieristys ja akustiikka	
Ennakointi muutoksiin		Tunnetaitojen opetus
Ennakointi siirtymätilanteisiin	Aistien merkitys oppimisessa	
Motoriikan hyödyntäminen		
Huomio työskentelyasentoihin	Rauhallinen tila	
Apuvälineet keskittymiseen		

5 KOULUNKÄYNNIN TUKEMINEN

5.1 Erityisopetus

Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden oppimista tuetaan erityisopetuksen keinoin. Erityisopetusta on mahdollista saada aina esikoulusta korkeakouluun saakka. Erityisopetuksesta vastaa ja sitä toteuttaa kouluissa erityisopettaja, joka on suorittanut erityispedagogiikan opinnot. Erityispedagogiikka tutkii kasvatusta, koulutusta ja oppimista sekä yksilö- että ryhmätasolla. Erityispedagogiikka keskittyy erityistä tukea tarvitsevien yksilöiden ja ryhmien tukemiseen. Erityispedagogiikkaa ja erityisopetusta käytetään usein rinnakkaisina termeinä, vaikka todellisuudessa erityispedagogiikka on soveltava tieteenala ja erityisopetus tarkoittaa konkreettista opetusta. (Ammatillisen erityisopetuksen perusteet 2017.)

Erityisopettajan rooli on monipuolistunut ja ammatin vaatimukset ovat kasvaneet oppilaiden tuen tarpeiden lisääntyessä. Ammatinkuvaan kuuluvat, vahvan oman alan osaamisen lisäksi, tiivis kodin ja koulun välinen yhteistyö ja yhteydenpito sekä moniammatillinen työskentely. Nykypäivänä korostuvat hyvät yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot. Laadukkaaseen vuorovaikutukseen kuuluvat muun muassa kuunteleminen, luottamus, arvostus ja kasvatuskumppanuus. (Huhtanen 2000, 208–209.) Kantanen lisää laaja-alaiseen erityisopetukseen kuuluvaksi arjentaiteiden, tunnetaitojen, motoristen taitojen, oman toiminnan ohjaamisen sekä keskittymisen ja tarkkaavuuden taitojen tukemisen. Erityisopettajille kuuluvat myös konsultointi ja kuntoutustyö. Tulevaisuudessa on kuntouttavassa erityisopetuksessa keskityttävä yhä enemmän neuropsykiatrisen diagnoosin saaneiden lasten tukemiseen. (Kantanen 2017, 14, 16.) Tukipalvelujen tarve ja oppimisvaikeuksien parempi diagnoosi, esimerkiksi neuropsykiatrisissa häiriöissä, ovat lisääntyneet voimakkaasti. Erityistä tukea saavien oppilaiden määrän kasvu voidaan nähdä myös positiivisessa valossa. Oppimisvaikeudet tunnistetaan, tukea annetaan entistä aikaisemmin ja tukimuodot valitaan oppilaan yksilöllisen tuen tarpeen mukaisesti. (Ikonen & Virtanen 2005, 51–52.)

5.2 Erityisopetuksesta lähikouluun

Elokuussa 2016 otettiin käyttöön uudet perusopetuksen opetussuunnitelmat kaikissa Suomen kouluissa. Opetushallituksen vuonna 2014 antamat kansalliset opetussuunnitelman perusteet ovat paikallisten opetussuunnitelmien perusta, jonka tarkoituksena on taata yhdenvertaiset koulutusmahdollisuudet kaikille lapsille. Kuntien omat opetussuunnitelmat täydentävät ja ohjaavat perusopetusta ja huomioivat myös paikalliset tarpeet. (Opetushallitus 2018a.) Opetussuunnitelman perusteet määrittävät oppiaineiden sisällöt ja tavoitteet.

Opetussuunnitelman avulla voidaan uudistaa koulupedagogiikkaa sekä koulun tapa- ja toimintakulttuuria, jolloin myös oppimistulokset paranevat ja oppimisprosessi on laadukasta. (Opetushallitus 2018a.)

Lähikouluperiaate

Lähikouluperiaatteella tarkoitetaan sitä, että oppilas käy oman asuinalueensa koulua. Opetushallituksen edu.fi-sivuilla esitetään lähikouluperiaatteen tukevan lapsen ystävyys- ja vuorovaikutussuhteita ja vahvistavan oman asuinalueen yhteisöllisyyttä. Lähikouluperiaatteen hyötynä on lisäksi oppilaiden sekä erityisopetuksen tasainen jakautuminen asuinalueittain. Parhaimmillaan lähikouluperiaate lisää myös kouluyhteisön osallistavaa toimintaa. (Edu.fi 2018.)

Kouluintegraatio

Kouluintegraatio tarkoittaa erityisopetuksen ja yleisopetuksen järjestämistä rinnakkain. Tavoitteena on, että erityisoppilas opiskelee mahdollisimman paljon yleisopetuksen yhteydessä. Kehitys kohti kaikille yhteistä koulua on edennyt vaihe vaiheelta. Ensimmäisessä vaiheessa yleinen oppivelvollisuus on ulotettu koskemaan kaikkia lapsia. Toisessa kehitysvaiheessa erityisluokkaopetuksen tarvetta on saatu vähenemään kouluintegraation avulla. (Naukkarinen, Ladonlahti & Saloviita 2010.)

Inkluusio

Inklusiolla tarkoitetaan yleisopetus- ja erityisopetusluokkien yhteen sulauttamista yhteiseksi kouluksi. Koulun kaikki oppilaat käyvät yhdessä koulua ja opetus on järjestetty jokaisen yksilöllisten edellytysten mukaisesti. Inklusion tavoitteena on, että jokainen kouluyhteisön jäsen tuntee olevansa arvostettu. Inkluusio on jatkuvaa esteiden purkamista oppimisen ja osallistumisen tieltä koko yhteiskunnassa. (Naukkarinen ym. 2010.) Täysi inkluusio voidaan saavuttaa tuomalla yksilöllisesti suunnitellut tukitoimet sinne, missä kukin henkilö on (Saloviita 2011).

Sandbergin mukaan suomalainen koulujärjestelmä pohjautuu yhä enemmän lähikouluperiaatteeseen. Suomalaisessa yhteiskunnassa arvostetaan lainsäädäntöä, ihmisoikeuksia, tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta. Samat arvot kuuluvat myös inklusiiviseen kouluun. Muutokset koulutuspolitiikassa, opettajien ja avustajien resurssipula sekä erityispedagogisten opintojen vähäisyys vaarantavat erityisopetuksen kehitystä. Riittäviä ja oikein kohdennettuja tukitoimia tarvitaan, jotta oppilas voidaan integroida erityisopetuksesta yleisopetukseen. (Sandberg 2016, 77.)

Kaikilla oppilailla on oikeus saada tarpeen mukaista ja yksilöllistä tukea oppimiseen ja koulun käyntiin. Oppimisen tuki järjestetään kolmiportaisen tuen mallin mukaisesti ja se edellyttää monialaista yhteistyötä kodin, koulun ja muiden yhteistyötahojen kesken. (Parikka ym. 2017, 94.) Perusopetusta ei nykyään jaotella enää yleis- ja erityisopetukseen, vaan oppilaan saama tuki jaotellaan yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen. Tukimuodot suunnitellaan ja järjestetään oppilaan yksilöllisten tarpeiden ja kehitystason pohjalta. (Opetusalan ammattijärjestö 2018.) Jos oppilaan koulunkäynnissä ilmenee haasteita, on hänellä oikeus saada yksilöllistä, riittävää ja laadukasta tukea. Jokainen oppilas on oikeutettu yleiseen tukeen, mikä voi olla tukiopetusta tai yksilöllistä ohjausta opettajan tai avustajan toimesta. Jos yleinen tuki todetaan riittämättömäksi, järjestetään oppilaalle tehostettua tai erityistä tukea. Tukitoimet suunnitellaan yhteistyössä oppilaan, huoltajan ja koulun kanssa. Kolmiportaisen tuen perusajatuksena on, että jokainen oppilas saa koulunkäyntiinsä tarvitsemansa tuen joko yleisen, tehostetun tai erityisen tuen piiristä. (Parikka ym. 2017, 94–95.)

Yleinen tuki

Yleinen tuki pitää sisällään laadukkaan opetuksen, jossa tulee huomioida erilaiset oppimistavat ja työskentelyn. Tukiopetus, eriyttäminen, oppilaan ohjaus ja osa-aikainen erityisopetus ovat yleisen tuen tukimuotoja. (Opetusalan ammattijärjestö 2018.) Yleinen tuki on ennaltaehkäisevää, ennakoivaa, tilapäistä ja lyhytkestoista toimintaa. Luomalla koulupäivään selkeä struktuuri ja toimintatavat, lisätään oppilaiden turvallisuuden tunnetta sekä parannetaan tilanteiden hallintaa. Selkeät ohjeet, hyvä kommunikaatio ja yhteisesti tehdyt suunnitelmat parantavat ryhmänä toimimista. Positiivinen palaute, hyvä ohjeistus, oppimisympäristön muokkaaminen sekä siirtymätilanteiden ennakoiminen hyödyttävät koko ryhmää ja ovat ennaltaehkäiseviä tukitoimia. Koulunkäynnin yleinen tuki näyttäytyy oppilaalle koulunkäynnin ohjaajan tukena, ennakoivana tukiopetuksena, osa-aikaisena erityisopetuksena, oppimateriaalin tai tehtävien eriyttämistä, joustavuutena ajankäytössä ja istumajärjestyksen vaihtamisena. (Parikka ym. 2017, 96–97, 108.)

Tehostettu tuki

Jos oppilasta ei voida riittävästi auttaa yleisen tuen keinon, tai tuen tarve jatkuu pitkään, voidaan oppilaalle myöntää tehostettua tukea. Tehostetussa tuessa korostuu säännöllisyys ja eri tukimuotojen samanaikaisuus. Samanaikaisopetus sekä opetus pienryhmissä painottuvat tukimuotoina. (Opetusalan ammattijärjestö 2018.) Koulunkäynnissä ilmenevistä haasteista keskustellaan yhdessä oppilaan, huoltajan ja opettajan kanssa. Pedagogiseen arvioon kirjataan oppilaan vahvuudet ja erityistarpeet sekä oppilasta hyödyttävät tu-

kitoimet. Arvion perusteella moniammatillinen oppilashuoltoryhmä päättää, siirtyykö oppilas tehostetun tuen piiriin. Tehostettu tuki on säännöllistä ja suunnitelmallista ja oppilaalle tehdään oppimissuunnitelma. (Parikka ym. 2017, 96–97.)

Erityinen tuki

Oppilaalle annettava erityisopetus tai muu lain mukainen tuki ovat erityistä tukea. Erityisopetus voidaan järjestää joko muun opetuksen yhteydessä tai kokonaan erityisluokalla tai sovitussa paikassa huomioiden oppilaan etu ja opetuksen järjestämisedellytykset. (Opetusalan ammattijärjestö 2018.) Erityisen tuen myöntämisen edellytyksenä on pedagoginen selvitys, jonka perusteella opetuksen järjestäjä tekee päätöksen oppilaan siirtämisestä erityisen tuen piiriin. Oppilaan täytyy olla erityisen tuen piirissä, jotta oppiaineiden yksilöllistäminen tai erityisluokalle siirtyminen olisi mahdollista. Oppilaalle täytyy myös tehdä henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), johon on kirjattu oppilaalle myönnetyt tukitoimet. Erityinen tuki on pitkäaikaista ja säännöllistä tukea. (Parikka ym. 2017, 98.)

Esimerkiksi Lahden alueen oppimisen tuen suunnitelmalla on kolme päätavoitetta: 1. Oppilas saa riittävän tuen riittävän aikaisin omassa lähikoulussaan. 2. Ammatillista osaamista jaetaan samanaikaisopetuksen, tiimityön ja alueellisen verkostotyön keinoin. 3. Huolehditaan riittävistä ja joustavista resursseista, erityisopetuksen opetusjärjestelyistä ja avustajapalveluista. Oppimisen tuen suunnitelmalla tavoitellaan pitkällä aikavälillä odotettuja ja toivottuja vaikutuksia, kuten yhdessä oppimista, hyvinvoinnin ja yhdenvertaisuuden lisääntymistä, sosiaalisen pääoman karttumista ja yhteisöllisyyden vahvistumista. Oppimisen tuen suunnitelmalla on visio "Oma koulu – omat kaverit". (Lahden kaupunki 2016, 21–22.)

Lahdessa on käytössä lakisääteisten tukimuotojen (tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet) lisäksi paljon muitakin menetelmiä. Oppimisympäristöt ovat vaihtelevia ja muokattavissa oppilaiden tarpeiden mukaisesti. Oppilaita voidaan ryhmitellä yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja heillä on mahdollisuus eriyttämiseen ja yksilölliseen ohjaukseen. Opetuksessa käytetään toiminnallisia ja luovia menetelmiä sekä hyödynnetään monipuolisesti opetusmateriaaleja sekä erilaisia tieto- ja viestintätekniikan muotoja. Oppilaiden tunne- ja sosiaalisia taitoja harjoitellaan hyödyntämällä tarvittaessa yksilö-, pari- tai ryhmätyöskentelyä. Opiskelumenetelmiä kehitetään jatkuvasti oppilaiden erilaiset lähtökohdat ja ominaisuudet huomioiden ja osaamista voidaan osoittaa monin eri tavoin esimerkiksi mahdollisuutena suorittaa koe suullisesti. Kouluissa järjestetään kerhotoimintaa, aamu- ja iltapäivätoimintaa sekä tehdään tiivistä yhteistyötä kodin kanssa. Kouluissa panostetaan sekä yksilökohtaiseen että yhteisölliseen oppilashuoltotyöhön. (Lahden kaupunki 2016, 26, 28.)

5.3 Positiivinen pedagogiikka

Positiivisen pedagogiikan omaksuminen näkyy opettajan kokonaisvaltaisena suhtautumisena työhön, oppilaisiin ja elämään. Tärkeintä on luoda hyvä ilmapiiri ystävällisyyden, iloisuuden ja kannustamisen kautta. Lapsen ei tarvitse olla kaikessa hyvä. Tieto siitä, että on jossakin hyvä, vahvistaa itsetuntoa ja antaa onnistumisen kokemuksia. Positiivinen pedagogiikka perustuu positiivisen psykologian teoriaan. Positiivinen psykologia syntyi Yhdysvalloissa 2000-luvun vaihteessa. Yksi keskeisimmistä vaikuttajista on yhdysvaltalainen professori Martin Seligman, joka nosti ihmisen hyvinvoinnin keskeiseksi teemaksi. Seligmanin huomio kohdistui yksilön ja yhteisöjen myönteisiin toimintatapoihin, voimavaroihin ja mahdollisuuksiin. (Leskisenoja 2017, 32–33, 188–189.) Positiivisesta psykologiasta on tullut moniulotteinen tieteenala, jonka ideana on huomata ja vahvistaa hyvää ja löytää jokaisen vahvuudet. Suomessa professori Esa Saarinen on elämänfilosofiansa ja kukoistuksen pedagogiikan myötä ollut positiivisen psykologian edelläkävijä. (Uusitalo-Malmivaara 2014, 19, 24.)

Leskisenoja hahmottelee positiivisen pedagogiikan tavoitteeksi luoda olosuhteita, jotka vahvistavat emotionaalista, sosiaalista ja psykologista hyvinvointia saaden ihmiset loistamaan yksilöinä ja yhteisöinä. Positiivisen pedagogiikan tavoitteena on edistää oppilaiden hyvinvointia ja luonteenvahvuuksia käyttämällä tutkitusti toimivia menetelmiä. Positiivinen pedagogiikka on työväline, jota opettaja voi hyödyntää opetustyössään. Huomioimalla päivittäisessä koulutyössä niin oppilaan yksilölliset tarpeet kuin vahvuudetkin sekä työskentelemällä yhteisöllisessä ja positiivisessa hengessä, saavutetaan motivoitunut ilmapiiri ja koulunkäynnin ilo. (Leskisenoja 2017, 13, 21–22, 32–33.) Positiivinen pedagogiikka keskittyy toimintatapoihin, jotka kannattelevat lasta ja tekevät oppimisesta mielekäästä ja kivaa. Osallisuus, yhteisöllisyys ja toimiva kasvatuskumppanuus lisäävät lapsen hyvinvointia ja oppimista koulussa. (Kumpulainen, Mikkola, Rajala, Hilppö & Lipponen 2014, 225.) Lapsi tarvitsee positiivista palautetta kyetäkseen tunnistamaan omat vahvuutensa. Lapsi, joka tunnistaa omat vahvuutensa, hyväksyy myös heikkoutensa ja epäonnistumisetkin kääntyvät oppimiskokemuksiksi. Opettajan, vanhempien ja kavereiden antama palaute vaikuttaa oleellisesti vahvuuksien kehittymiseen. Erityistä tukea tarvitsevat oppilaat tarvitsevat erityisesti palautetta omista vahvuuksistaan pystyäkseen ohjaamaan ja arvioimaan toimintaansa, tunteakseen itsensä tärkeäksi ja kokemaan onnistumisia. (Hotulainen, Lappalainen & Sointu 2014, 266–269.)

5.4 Voimavara- ja ratkaisukeskeisyys

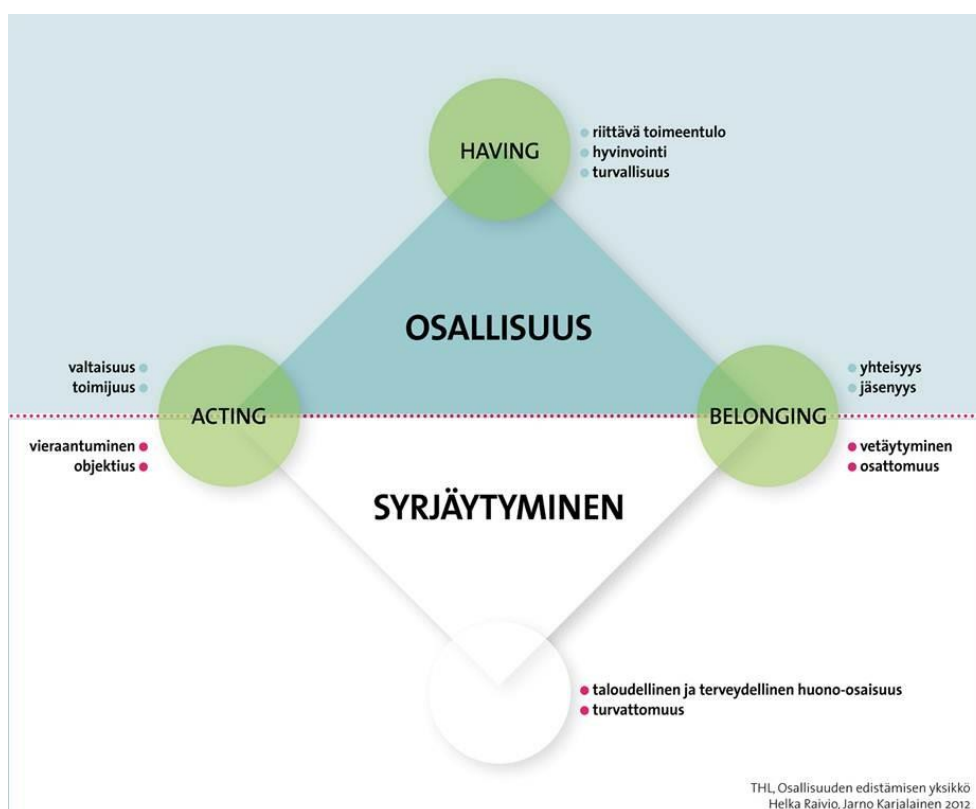
Saukkolan mukaan ratkaisukeskeisyys on käytännönläheinen menetelmä, joka antaa välineitä ongelmatilanteissa toimimiseen. Menetelmässä pyritään löytämään asiakkaan omia voimavaroja ja käyttämään niitä tavoitteiden saavuttamiseksi. Aina asiat eivät ole kokonaan ratkaistavissa, mutta yleensä löytyy keinoja, joiden avulla tilannetta voi jaksaa paremmin. Ongelmapuhe pyritään muuttamaan voimavara- ja ratkaisusuuntautuneeksi puheeksi, 80 prosenttia puheesta tulisi olla ratkaisupuhetta ja vain 20 prosenttia tulisi keskittyä itse ongelmaan. Ajattelu keskitetään aikaisempiin onnistumisiin, edistysaskeliin ja soveltuihin tavoitteisiin. (Saukkola 2013, 2, 9.)

Voimavara- ja ratkaisukeskeisyys perustuu olettamukselle, että jokaisella ihmisellä on sen hetkisestä tilanteestaan huolimatta monenlaisia voimavaroja. Nämä fyysiset, sosiaaliset ja psyykkiset voimavarat löytyvät ihmisestä itsestään ja hänen ympäristöstään. Voimavaroiksi voidaan ajatella kaikki ne asiat ja taidot, joissa yksilö kokee onnistumisentunteita. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2011, 118–119.) Ratkaisukeskeinen työote korostaa arvostuksen merkitystä vuorovaikutussuhteessa ja luottamusta ihmisen voimavaroihin. Työotteelle on tyypillistä tavoitteellisuus, tulevaisuussuuntautuneisuus ja toivon herättäminen. Menneisyys nähdään pikemminkin voimavarana ja sieltä pyritään poimimaan pienimmätkin onnistumisen kokemukset ja hyödyntämään niitä työskentelyssä. Ratkaisukeskeinen työote luottaa positiivisen palautteen voimaan muutoksen aikaansaamisessa. (Vogt 2016, 38–39.)

6 OSALLISUUS

6.1 Lapsen osallisuuden vahvistaminen

Osallisuus koostuu kolmesta osa-alueesta, joita ovat hyvinvointi ja riittävä toimeentulo, toiminnallinen osallisuus sekä yhteisöihin kuuluminen (KUVIO 1.). Puutteet näillä osa-alueilla vähentävät osallisuutta ja lisäävät syrjäytymisen riskiä. Yksilöllä on oikeus riittävään perusturvaan, osallisuuden kokemiseen ja yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä toimimiseen. (THL 2018b.)

KUVIO 1. Osallisuus syrjäytymisen vastaparina (Raivio & Karjalainen 2012)

Lasten ja nuorten osallisuus on mahdollisuutta vaikuttaa heitä itseään koskevaan päätöksentekoon, vahvistaa sosiaalisia suhteita, edistää yhteisöllisyyttä ja yhdenvertaisuutta (Suomen Vanhempainliitto 2018 b). Koulumaailmassa opettaja voi kuuntelemalla, ymmärtämällä ja ottamalla lapsen tarpeet huomioon saada lapsen kokemaan voimaantumista ja sitä kautta osallisuutta koulu yhteisössä. Osallisuus voi ilmetä usealla eri tasolla. Matalimmalla tasolla lapsi tulee kohdatuksi ja häntä kuunnellaan. Seuraavalla tasolla lasta kannustetaan ilmaisemaan mielipiteitään. Kolmannella tasolla lapsen näkemykset otetaan

huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Tämän jälkeen lapset tekevät päätöksiä yhdessä aikuisten kanssa. Osallisuuden korkeimmalla tasolla lapset ja aikuiset jakavat vastuuta toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta. Osallisuuden kaikilla tasoilla aikuinen kantaa kuitenkin päävastuun. (Pesonen & Laine 2016, 74.)

Osallisuutta voi tukea esimerkiksi kehittämällä oppilaskuntatoimintaa siten, että myös erityistä tukea tarvitsevat oppilaat voivat olla tasavertaisesti osallisena toiminnassa (Suomen Vanhempainliitto 2018 b). Osallistuminen itseään koskeviin palavereihin ja omien mielipiteiden ilmaiseminen ilman syyllisyyden tunnetta sekä oppilaan pientenkin positiivisten asioiden huomaaminen ja vahvistaminen lisäävät kuulluksi tulemisen ja osallisuuden tunnetta, jolloin myös haasteita on helpompi käsitellä (Parikka ym. 2017, 101). Myös opiskelija- ja oppilashuoltolain avulla pyritään edistämään vanhempien ja lasten osallisuutta koulussa (Opiskelijahuoltolaki 1287/2013).

Koivisto ja Rautakoski painottavat, että yhteisö- ja ryhmämuotoiset menetelmät lisäävät lapsen osallisuuden kokemusta ja vahvuuksia. Osallistuminen itseään kiinnostaviin harrastuksiin ja taiteelliseen toimintaan kehittävät kykyä ilmaista itseään. Harrastukset ovat sekä terapeuttista että terveyttä edistävää toimintaa, jotka vahvistavat itsetuntoa, edistävät oppimista, elämän hallintaa ja yhteisöllisyyttä. Lapsen psykososiaalisten taitojen ja vahvuuksien tunnistaminen ja tukeminen vaikuttavat lapsen hyvinvointiin ja elämässä pärjäämiseen. Positiivisuuteen ja vahvuuksiin perustuva vuorovaikutus tukee lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. (Koivisto & Rautakoski 2013.)

Osallisuuteen panostamalla voidaan ennaltaehkäistä lasten syrjäytymistä. Syrjäytyminen voidaan nähdä etenevänä prosessina, johon liittyy kasaantuneita sosioekonomisia, kulttuurisia ja terveydellisiä ongelmia. (THL 2018b). Koulusosionomin työskentely kouluissa edistää osallisuutta ja ennaltaehkäisee syrjäytymistä. Työskentelyn tavoitteellisuus ja tuloksellisuus näkyvät parhaimmillaan koulupudokkuuden vähenemisenä. (Pesonen & Laine 2016, 79–81.)

6.2 Vanhempien osallisuuden vahvistaminen

Kodin ja koulun välinen yhteistyö on monimuotoista. Vanhemmat ja opettajat sopivat yhteiset käytännöt, miten toimitaan ja pidetään yhteyttä. Vanhempien osallistuminen vanhempainiltoihin, erilaisiin tapahtumiin ja kokouksiin ovat kodin ja koulun välistä vuorovaikutusta. Yhteyttä pidetään erilaisten viestintäkanavien kautta ja oppilaan opiskelun tavoitteista ja arvioinnista keskustellaan säännöllisesti. Kodin ja koulun välinen yhteistyö, kodin

tuki ja kiinnostus koulutyötä kohtaan ovat erittäin tärkeitä ja välttämättömiä asioita koulutyön onnistumiselle. (Opetushallitus 2018b.) Kodin ja koulun välinen yhteistyö rakentuu molemminpuolisesta sitoutumisesta ja luottamuksesta. Kodin ja koulun välistä tiedonkulkua ja yhteistyötä varten on, esimerkiksi Lahden alueella, käytössä sähköinen Wilma-järjestelmä. (Lahti 2018.) Vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta. Koulun tehtävänä on antaa opetusta ja toimia kasvatuskumppanina. (Opetushallitus 2018b.) Vanhemmat tuntevat lapsensa arjen parhaiten, mutta opettajat ovat opettamisen asiantuntijoita. Parhaimmat tukimuodot löytyvät yhteistyössä koulun, vanhempien ja oppilaan kanssa. (Parikka ym. 2017, 100.) Vanhemmilla on mahdollisuus osallistua koulun toiminnan suunnitteluun sekä antaa palautetta koulun toiminnasta. Vanhempainilloissa hyödynnetään yhteisöllisiä ja toiminnallisia työskentelytapoja, jotka lisäävät sekä osallisuutta että kehittävät koulutyötä. (Lahden kaupunki 2016, 49.)

Perusopetuslaki (628/1998) sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) velvoittavat kouluja tekemään yhteistyötä vanhempien kanssa. Vanhempien osallistuminen lastensa koulunkäyntiin voidaan nähdä voimavarana. Vanhemmat kokevat osallisuutta saadessaan mahdollisuuden vaikuttaa lastensa koulunkäyntiin. (Airaksinen 2012, 41.) Parikan mukaan kodin ja koulun välisen yhteistyön merkitys korostuu, jos lapsella on haasteita koulun käynnissä. Toiminnan avoimuus ja yhteistyö ovat voimavara oppimisessa ja kouluviihtyvyydessä. Avoin vuorovaikutus tarvitsee luottamusta ja kaikkien osapuolten arvostusta. Yhteistyössä on olennaista yhteinen kieli ja kuulluksi tuleminen, jotta voidaan rakentaa yhteistä ymmärrystä. Toimiva kodin ja koulun välinen yhteistyö edellyttää kunnioitusta muita osapuolia kohtaan sekä halua ratkaista ongelmia. Koululla täytyy olla riittävästi tietoja, taitoja ja aikaa perehtyä yhdessä vanhempien kanssa lapsen haasteisiin, lapsen vahvuuksia unohtamatta. Tarvittaessa hyödynnetään moniammatillista asiantuntijuutta sekä verkostoja. Luovat, joustavat ja ennakkoluulottomat toimintatavat ovat hyvän yhteistyön osa-alueita. (Parikka ym. 2017, 100–101, 105.)

7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

7.1 Tutkimuskysymykset

Uuden opetussuunnitelman tuomia muutoksia ja inklusiota on tutkittu opettajien ja koulun henkilöstön näkökulmasta. Lönnroth (2016, 58) on tutkinut kasvatustieteen pro gradu- tutkielmassaan opettajien kokemuksia inklusion vaikutuksesta opetukseen. Hakala (2016, 42–44) on perehtynyt YAMK-opinnäytetyössään millaisia valmiuksia opettajilla ja avustajilla on kohdata ja tukea neuropsykiatrisesti oireilevia lapsia koulussa. Niskala (2013, 85) on tutkinut pro gradu- työssään oppilaiden hyvinvoinnin moniammatillista tukemista koulussa. Sandberg (2016, 222) on tutkinut väitöskirjassaan opetus-, sosiaali- ja terveystoimen tukimuotoja ja niiden vaikutuksia ADHD-perheissä. Vanhempien näkökulma on jäänyt useissa tutkimuksissa harmittavan vähäiselle huomiolle ja siksi tarvitaan lisää tutkimusta. Haluamme tuoda vanhempien äänen kuuluviin ja löytää koulunkäynnin tukemiseen toimivia menetelmiä, joita olisi syytä jatkaa tulevaisuudessakin.

Opinnäytetyössä etsimme vastauksia kolmeen tutkimuskysymykseen. 1. Millaisia haasteita neuropsykiatrisesti oireilevilla lapsilla on koulunkäynnissä? 2. Millaisia tukitoimia neuropsykiatrisesti oireilevat lapset tarvitsevat koulussa? 3. Millainen kodin ja koulun välinen yhteistyö tukee neuropsykiatrisesti oireilevien lasten koulunkäyntiä?

7.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyössä yhdistyvät sekä kvalitatiivinen eli laadullinen sekä kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimusote. Heikkilän mukaan sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen tutkimus ovat empiirisen tutkimuksen menetelmiä ja niitä voidaan käyttää täydentämään toisiinsa (Heikkilä 2014, 6). Kvantitatiivinen tutkimus tarkastelee olemassa olevaa tilannetta, lukumääriä ja prosentteja. Kvantitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä ovat mm. kyselyt, surveyt, erilaiset sähköiset kyselyt ja strukturoidut haastattelut. Kvantitatiivisen tutkimuksen ominaispiirteitä ovat tarkoin määritellyt kysymykset vastausvaihtoehtoinen. Kysymykset esitetään aina samassa järjestyksessä ja tulokset ovat tarkoin mitattavissa. Kvantitatiivisen tutkimuksen otosmäärät ovat suuria. Tulosten avulla voidaan vertailla ilmiöitä tai niissä tapahtuneita muutoksia. (Heikkilä 2014, 6–8.) Suljettujen kysymysten avulla keräsimme taustatietoja vastaajien lapsista. Kysymysten avulla kartoitettiin lapsen luokka-aste, diagnoosi tai oireet sekä tuen taso koulussa varmistaaksemme, että kyselyyn vastanneet kuuluivat kohderyhmäämme.

Heikkilän mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen avulla saadaan kokemuksellista tietoa tarkasteltavasta aiheesta ja se auttaa ymmärtämään tutkittavaa aihetta. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä ovat mm. vuorovaikutukselliset haastattelumenetelmät kuten syvähaastattelut ja ryhmähaastattelut, tutkimuksessa voidaan hyödyntää myös valmiita aineistoja. (Heikkilä 2014, 6–8.) Kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston sisällön työstäminen on tutkijan tulkintaa aiheesta (KAMK 2017). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa otokset voivat olla pieniä, tärkeintä on tutkimuskohteen antama tieto valitusta aiheesta. Tulosten avulla voidaan kehittää toimintaa ja ymmärtää sosiaalisia ilmiöitä. (Heikkilä 2014, 8.) Avoimien kysymysten avulla saimme esiin vanhempien kokemuksia neuropsykiatrisesti oireilevien lasten koulunkäynnin haasteista, hyviksi havaituista tukitoimista sekä kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä ja yhteydenpidosta.

7.3 Aineisto

Keräsimme opinnäytetyön aineiston sosiaalisen median suljetusta vertaistukiryhmästä (Facebook 2018). Lähetimme saatekirjeen (LIITE 1.) ja kyselylinkin vertaistukiryhmän ylläpitäjälle, joka julkaisi kyselylinkin vertaistukiryhmässä. Valitsimme kyselylinkin käytön, koska linkin kautta vastaaminen on helpompaa kuin sähköpostikyselyyn vastaaminen. Linkin käyttö mahdollisti aineiston keräämisen valtakunnallisesti. Toteutimme valtakunnallisen kyselyn 9.3.–26.3.2018 välisenä aikana. Muistutimme kyselyyn vastaamisesta kolme kertaa.

Laadimme puolistrukturoidun kyselylomakkeen sähköisen Webropol-tutkimustyökalun avulla. Testasimme kyselylomakkeen kohderyhmään kuuluvilla vapaaehtoisilla vastaajilla ja teimme tarvittavat muutokset ennen kyselyn julkaisua. Kysymykset jaoteltiin teemojen alle ja kysymyksiin lisättiin vastausohjeet. Suljetuilla kysymyksillä kartoitimme vastaajien taustatietoja ja varmistimme muun muassa oikean kohderyhmän. Webropol-kysely mahdollisti vastaajien anonymiteetin. Avoimien kysymysten avulla saimme vastaukset tutkimuskysymyksiin. Teemoittelimme kyselylomakkeen kysymykset taustatietoihin, koulunkäyntiin liittyviin kysymyksiin sekä kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön. Hyödynsimme Webropol-työkalua aineiston keräämisessä, analysoinnissa ja raportoinnissa. Mahdollisia lisäkysymyksiä varten oli erillinen sähköpostiosoite: nepsykokemukset@lamk.fi. Sähköpostiin ei tullut lisäkysymyksiä. Kyselyyn vastasi 22 vanhempaa.

7.4 Aineiston analyysi

Kvantitatiivista analyysitapaa käytetään, kun pyritään selittämään tutkittavaa asiaa. Kvalitatiivista analyysitapaa käytetään silloin, kun pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä.

Kyselylomakkeiden avulla kerätty aineisto analysoidaan tyypillisesti kvantitatiivisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 193–194, 224.) Suljetuilla kysymyksillä kerättyjen tietojen avulla pystyimme lajittelemaan vastaukset luokka-asteittain ja vertailemaan luokkien välisiä eroja. Avoimilla kysymyksillä kerättiin vanhempien kokemuksia ja näkemyksiä koulunkäynnin haasteista, hyväksi havaituista tukitoimista sekä kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä. Kanasen mukaan kvalitatiivisen opinnäytetyön tarkoituksena on ymmärtää, kuvata ja tulkita aineiston perusteella saadut kokemukset ja näkökulmat. Analyysi ei ole vain kvalitatiivisen opinnäytetyön viimeinen vaihe, vaan on mukana opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa. (Kananen 2008, 24.)

Avoimien kysymysten avulla kerätty aineisto analysointiin sisällönanalyysin avulla. Tuomi & Sarajärven mukaan sisällönanalyysi voi olla aineistolähtöinen, teoriaohjaava tai teorialähtöinen. Teorialähtöisessä analyysissä nojataan tiettyyn teoriaan tai malliin, jotka ohjaavat ja määrittävät analyysiä. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teoriaa hyödynnetään analyysin etenemisessä, mutta se ei täysin määritä sitä. Analyysissä yhdistetään aineistolähtöistä ja teoriaan pohjautuvaa mallia. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98–99.) Opinnäytetyön analyysivaihetta ohjasi opinnäytetyön tietoperusta yhdistyen aineistosta nousevaan tietoon. Sarajärvi & Tuomen mukaan aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineisto pelkistetään, ryhmitellään ja käsitteellistetään. Aineisto tiivistetään ja pilkotaan osiin, jotta olennainen tieto saadaan esiin. Pelkistämässä tutkimuskysymysten avulla aineistosta nostetaan olennaiset asiat esiin. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 109.) Koodauksen ja luokittelun avulla aineistosta nousseet merkitykset saadaan ymmärrettävään ja käsiteltävään muotoon. Samalla koodilla yhdistetään saman sisältöiset ja samaa tarkoittavat asiat. Koodauksen jälkeen samaa tarkoittavat asiat luokitellaan yhden käsitteen alle, jolloin saadaan ymmärrettävä kokonaisuus. (Kananen 2014, 104, 113.)

Tulostimme kyselylomakkeen avulla kerätyt vastaukset yksittäisinä vastauksina sekä kysymysten ja luokka-asteen mukaan lajiteltuina. Perehdyimme aineistoon ja luimme aineiston läpi useita kertoja ymmärtääksemme vastaajien kokemuksia. Taustakysymykset analysoitiin määrällisesti Webropol-työkalun avulla ja avoimet kysymykset analysoitiin sisällönanalyysin avulla. Kysymykset käytiin läpi yksi kerrallaan, vastausmateriaali tiivistettiin ja pelkistettiin, jonka jälkeen samaa tarkoittavat vastaukset luokiteltiin käyttämällä värikoodoja. Koodauksen avulla muodostimme alaluokan, yläluokan, pääluokan ja yhdistävän luokan.

Alle olevassa aineiston sisällönanalyysin esimerkissä (TAULUKKO 2.) on alkuperäisistä vastauksista nostettu pelkistettyjä lauseita, koskien vanhempien toiveita lapsen koulun-

käynnin tukitoimista. Pelkistetyistä lauseista muodostui kymmenen alaluokkaa: 1. Ymmärrys 2. Joustavuus 3. Huolenpito 4. Tuki 5. Yksilöllinen opetus 6. Tukiopetus 7. Apuvälineet 8. Vaihtoehdot 9. Aikuisen tuki 10. Kaverisuhteet. Alaluokat ryhmiteltiin kuuteen yläluokkaan: 1. Nepsy-osaaminen 2. Avustaja 3. Pienryhmäopetus 4. Kohdennettu tuki 5. Yksilölliset ja joustavat toimintatavat 6. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Pääluokiksi muodostuivat 1. Ammattitaito 2. Yksilöllisyys 3. Sosiaalisten tilanteiden tukeminen. Yhdistämällä käsitteitä saimme vastauksia tutkimuskysymykseemme: Millaisia tukitoimia neuropsykiatrisesti oireilevat lapset tarvitsevat koulussa?

TAULUKKO 2. Esimerkki sisällönanalyysistä

Pelkistetty teksti	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
Erytisosaamista nepsy-lasten kanssa työskentelelyyn. Opettaja pystyy joustamaan tietyissä asioissa.	Ymmärrys Joustavuus	Nepsy-osaaminen	Ammattitaito	Millaisia tukitoimia neuropsykiatrisesti oireilevat lapset tarvitsevat koulussa?
Henk. koht. avustajan. Toivon, että jatkossakin luokassa olisi toinen aikuinen.	Huolenpito Tuki	Avustaja	Ammattitaito	
Sopivan sisältöiset pienryhmät. Pienemmän luokkakoon.	Yksilöllinen opetus	Pienryhmäopetus	Yksilöllisyys	
Tukiopetusta tietyissä aiheissa. Lisä tunteja.	Tukiopetus	Kohdennettu tuki	Yksilöllisyys	
Tehdä tietokoneella tehtäviä ja suullisesti kokeita. Kuvallinen tuki.	Apuvälineet Vaihtoehdot	Yksilölliset ja joustavat toimintatavat	Yksilöllisyys	
Apuja sosiaalisten taitojen vahvistamiseen. Konfliktien nopea selvittäminen opettajan avulla.	Aikuisen tuki Kaverisuhteet	Vuorovaikutuksellinen tukeminen	Sosiaalisten tilanteiden tukeminen	

7.5 Eettisyys ja luotettavuus

Noudatimme opinnäytetyössä hyvää tieteellistä käytäntöä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Opinnäytetyömme eettisyyttä lisäsi kyselyyn vastaamisen vapaaehtoisuus. Otimme huomioon vastaajien yksityisyydensuojan ja takasimme heille Webropol-kyselyn avulla täyden anonymiteetin. Kyselyn vastaukset näkyivät vain opinnäytetyöryhmän jäsenille. Kysely sulkeutui vastausajan umpeuduttua ja sähköpostiosoite poistettiin käytöstä opinnäytetyöprosessin loppuvaiheessa. Vastaukset hävitettiin tulosten analysoinnin jälkeen asianmukaisesti.

Laadimme kyselylomakkeen kysymykset huolellista harkintaa käyttäen. Otimme huomioon kysymysten asettelussa käytettyjen sanojen yksiselitteisyyden ja arkikielisyyden. Kysymysten yhteydessä oli vastausohjeet ja esimerkkejä helpottamaan vastaamista, ohjaamatta kuitenkaan liikaa vastaajan ajatuksia. Laadimme kyselylomakkeen lyhyeksi ja selkeäksi, jotta vastaaminen olisi helpompaa ja mielekkäämpää. Vastushalukkuuteen saattoi vaikuttaa heikentävästi vastaajien haastava elämäntilanne, toisaalta aiheen tärkeys ja omakohtaisuus saattoivat kannustaa vastaamaan kyselyyn. Vastaajat saattoivat ymmärtää kysymykset eri tavalla kuin olimme tarkoittaneet, mikä on voinut vaikuttaa tulokseen.

Avoimiin kysymyksiin vastaaminen edellytti vastaajalta enemmän pohdintaa kuin suljettuihin kysymyksiin vastaaminen. Avoimilla kysymyksillä saimme vanhempien kokemukset ja näkökulmat esiin. Hirsjärven ym. (2009, 195) mukaan kyselyn heikkouksia voivat olla vastaajien kepeä suhtautuminen kyselyyn sekä kysymysten väärin ymmärtäminen. Vaikka kohderyhmä on tarkoin valittu, voi vastaajien tietämys aiheesta olla puutteellista. Myös vastaajien määrä voi jäädä pieneksi haasteellisen ja kuormittavan elämäntilanteen vuoksi.

Tieteellisessä tutkimuksessa luotettavuutta ja laatua mitataan validiteetin ja reliabiliteetin avulla. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkitaan sitä, mitä on aiottu tutkia ja saadaan vastaukset tutkimuskysymyksiin. Validiteetti täytyy huomioida jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa. Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta ja pysyvyyttä. Reliabiliteetin huomioiminen on olennainen osa tutkimuksen toteutusta. (Kananen 2014, 147.)

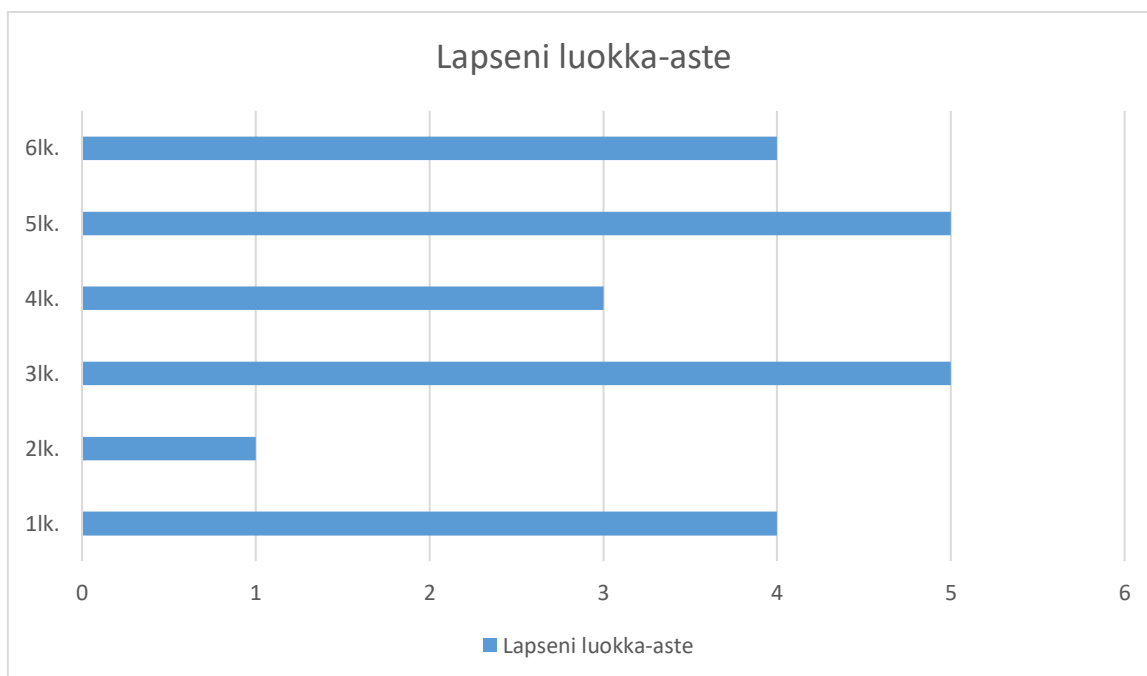
Opinnäytetyön validiteettia lisää syvälinen tietoperustaan perehtyminen, tutkimuskysymysten oikea asettelu, kyselylomakkeen kysymysten oleellisuus sekä analysointimenetelmien oikea valinta. Laadullisessa tutkimuksessa reliabiliteetti on vaikeammin arvioitavissa, mutta sitä lisää saatujen vastausten runsas määrä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Meillä kaikilla on omakohtaisia kokemuksia ja ennakkoajatuksia opinnäytetyön aiheesta. Aihe on meille henkilökohtainen ja tärkeä, mutta olemme pyrkineet pysymään mahdollisimman objektiivisina tulosten tulkinnassa. Omat kokemukset ja ajatukset pitää tiedostaa, jotta voimme tarkastella asiaa vain vastaajien näkökulmasta (Kaikkonen 2015, 36).

8 TULOKSET

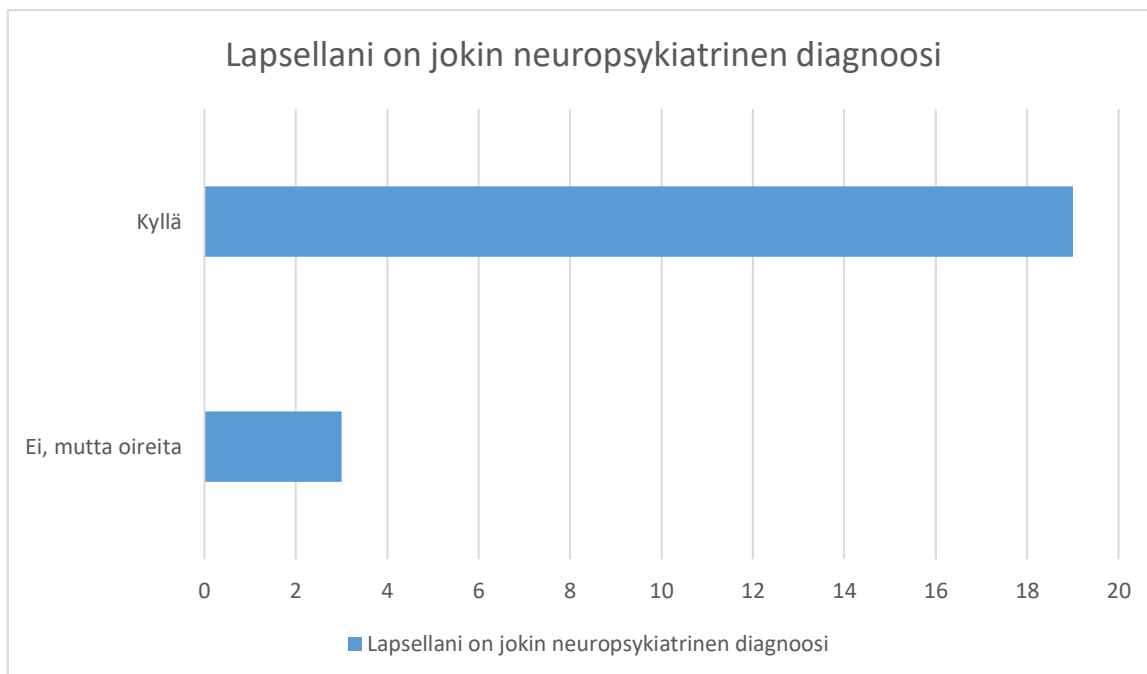
Webropol-kyselyyn vastasi 22 neuropsykiatrisesti oireilevan lapsen vanhempaa. Suljetuilla kysymyksillä varmistimme vastaajan kuulumisen kohderyhmään sekä pystyimme vertailemaan eri luokka-asteita keskenään. Avoimilla kysymyksillä saimme vastaukset tutkimuskysymyksiin.

Taustatiedot

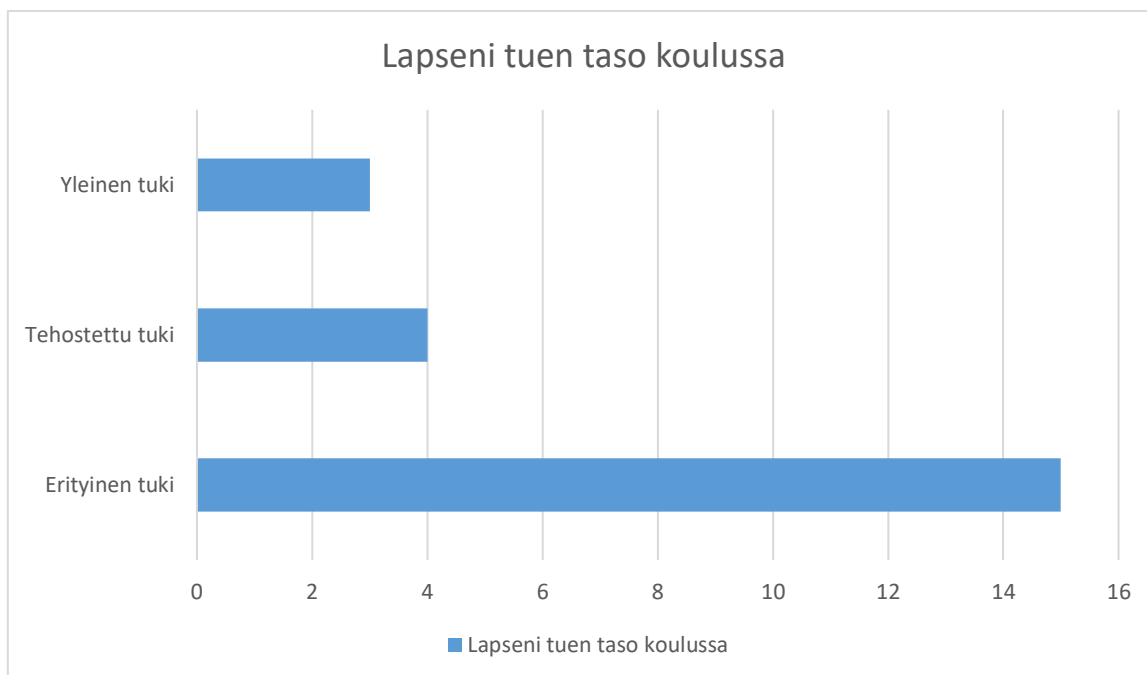
KUVIO 2. Lapseni luokka-aste

Vastauksissa ovat edustettuina kaikki luokka-asteet (KUVIO 2.). Eniten vastauksia (5+5) saimme kolmas- ja viidesluokkalaisten vanhemmilta. Toiseksi eniten vastauksia (4+4) saimme ensimmäisen ja kuudesluokkalaisten vanhemmilta. Neljäsluokkalaisten vanhempien vastauksia oli 3 kappaletta ja yksi vastaajista oli toisella luokalla olevan lapsen vanhempi.

KUVIO 3. Lapsellani on jokin neuropsykiatrinen diagnoosi

Lähes kaikkien vastaajien lapsella (19 lasta) oli jokin neuropsykiatrinen diagnoosi (KUVIO 3.). Kolmella lapsella ei ollut vielä diagnoosia, mutta heillä oli neuropsykiatrista oireita. Vertailtuamme 1lk:n ja 6lk:n oppilaita keskenään, ensimmäisen luokan oppilaista vain puolella oli diagnoosi, mutta kuudennen luokan oppilaista diagnoosi oli jokaisella.

KUVIO 4. Lapseni tuen taso koulussa

Yleistä tukea sai kolme lasta, tehostettua tukea sai neljä lasta ja erityistä tukea sai 15 lasta (KUVIO 4.). Vertailussa ensimmäisen luokan oppilaista erityistä tukea ei saanut kukaan, kuudennen luokan oppilaista kolme neljästä sai erityistä tukea.

8.1 Koulunkäynnin haasteet

Vanhempien vastauksista ilmeni, että lasten yleisimmät koulunkäynnin haasteet liittyivät sosiaaliin- ja vuorovaikutustilanteisiin sekä keskittymiseen. Keskittymisvaikeuksista kertoi 17 vanhempaa ja sosiaalisten- ja vuorovaikutustilanteiden haasteista kertoi 16 vanhempaa. Haasteet sosiaalisissa tilanteissa näkyivät vaikeutena saada ystäviä tai olla heidän kanssaan hyväksytyllä tavalla.

Koulukavereiden lähellä menee pelleilyksi, joten on vaikeaa saada kavereita.

Eleiden ja ilmeiden tulkitsemisen vaikeus aiheutti väärinymmärryksiä ja ristiriitatilanteita. Puutteelliset vuorovaikutustaidot hankaloittivat ristiriitatilanteiden selvittelyä opettajien tai koulukavereiden kanssa. Joskus tilanteet kärjistyivät ja johtivat väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Aistisäätelyn haasteista mainitsi neljä vanhempaa ja tunnesäätelyn vaikeuksista kertoi kaksi vanhempaa. Muutostilanteet tuottivat haastetta yhdelle lapselle.

Sosiaaliset tilanteet vaikeita, keskittyminen vaikeaa, muutokset vaikeita, siirtymätilanteet ja ei ohjatut hetket haastavia, riitaa ja aggressiivista käytöstä tulee helposti, tulkitsee eleitä ja ilmeitä helposti väärin, kiihtyy helposti jne.

...kaverisuhteissa haasteita, lapsi ei ymmärrä aina eleitä, ilmeitä ja ottaa kaiken kirjaimellisesti...

...ei osannut kertoa muiden oppilaiden osuutta kiusaamistilanteissa ja sai kaikista syyt niskoilleen...

Vanhempien vastauksista ilmeni, että 12 lapsella oli ongelmia kaverisuhteissa. Kaksi vanhempaa kertoi lapsensa tulleen kiusatuksi ja jääneensä ulkopuoliseksi. Vaikeudet sosiaalisissa tilanteissa saattoivat johtaa kouluhaluttomuuteen ja pahimmillaan lapsi ei enää kyennyt menemään kouluun. Yhden vanhemman lapsi on tällä hetkellä kotiopetuksessa ja yksi lapsi kykenee käymään koulua vain 1–2 tuntia viikossa.

...joutui opettajan ja koko luokan silmätikuksi ja kiusatuksi, jolloin alkoi toisen oppilaan kanssa karata oppitunneilta...

Normi luokalla kävi 5 lk asti, kunnes kieltäytyi kokonaan. Nyt käy yksityisopetuksessa 1-2 tuntia viikossa.

Keskittymisen haasteet näkyivät lapsen vaikeutena kohdistaa tarkkaavuutensa olennaiseen, haaveiluna, motorisena levottomuutena tai opetuksen häiriköimisenä. Keskittymisen herpaantuminen näkyi levottomana käytöksenä, pulpetin rummutteluna, piirtelynä tai jopa karkailuna. Levottomuudesta kertoi neljä vanhempaa.

3-luokkaan saakka pystyi käymään koulussa, mutta äidinkieli haastavaa, uusi luokka oli aistiyliherkälle kuormittavaa. Koki, että koko ajan joku häiriö vei huomion, vaikka kuinka yritti keskittyä.

Poika ei jaksakaan keskittyä tunneilla vaan häiriköi usein. Häiriintyy pienestä ja tehtävien tekeminen hankalaa...

Muista haasteista vahvimmin nousivat esiin oppimisvaikeudet ja toiminnan ohjauksen pulmat. Vanhemmista kahdeksan kertoi lapsellaan olevan oppimisvaikeuksia. Oppimisvaikeudet saattoivat koskea vain jotain tiettyä oppiainetta, kuten matematiikkaa, äidinkieltä tai liikuntaa. Yksi vanhempi kertoi lapsensa laajoista oppimisvaikeuksista. Toiminnanohjauksen vaikeuksista kertoi kahdeksan vanhempaa. Toiminnanohjauksen vaikeudet näkyivät haasteina siirtymätilanteissa, yleisessä omatoimisuudessa ja esimerkiksi tehtävien aloittamisen vaikeutena. Läksyjen tekemisen haasteista kertoi kuusi vanhempaa.

...äidinkieli haastavaa...

Varsinkin koetilanteissa on vaikeuksia ymmärtää kysymyksiä...

Laajat oppimisen vaikeudet...

Aloittamisen vaikeutta, "haaveilua" kesken tehtävän...Siirtymätilanteissa unohtuu herkästi katselemaan ympärilleen ja kiinnittää huomionsa epäollennaisiin asioihin.

Kolmen vanhemman mukaan koulunkäynti kuormitti lasta ja kahden vanhemman mukaan aiheutti jopa ahdistusta lapselle. Vertailussa ensimmäisen luokan oppilaiden haasteet kohdistuivat keskittymisvaikeuksiin ja levottomuuteen, kun taas kuudennen luokan oppilaiden haasteet liittyivät pääosin sosiaalisiin tilanteisiin.

...koulu suuri kuormittava tekijä vaatimuksineen.

...Uusi luokka oli aistiyliherkälle kuormittavaa...3-luokan puoli välissä tilanne kuormitti niin paljon, ettei pystynyt enää menemään kouluun.

8.2 Hyväksi koetut tukitoimet

Opettajan ammattitaito ja neuropsykiatrinen osaaminen koettiin tärkeäksi lapsen koulunkäyntiä edistäväksi tukitoimeksi. Kysyttäessä hyväksi havaituista tukitoimista, 12 vanhempaa mainitsi opettajan neuropsykiatrisen osaamisen tärkeydestä. Ymmärtävän opettajan mainitsi viisi vanhempaa. Yksi vanhempi kertoi, ettei lapsen koulussa ollut kuin yksi opettaja, joka ymmärtää lasta.

...lopultakin myös pätevä erityisopettaja, joka ei odota pojan toimivan ns. normilasten tapaan.

Osaava opettaja, joka kannustaa, eikä anna heti periksi.

Koko koulunkäynti yhden ymmärtävän opettajan varassa.

Lempeä ja ymmärtävä opettaja on tärkein! Erityisluokalla oli niin hurja meno, eikä lapsi hyötynyt siitä mitenkään, anottiin siirtoa normaaliluokalle ja saatiin se.

Pienryhmäopetuksen lapselleen sopivana tukitoimena mainitsi 14 vanhempaa. Monen vanhemman mielestä pienluokalla yksittäiselle lapselle on enemmän aikaa ja tukea kuin normaalikokoisella luokalla. Henkilökohtaisesta avustajasta koettiin olevan hyötyä kahdeksan lapsen koulunkäynnin sujumiseksi. Avustajan kanssa pystyi ruokailemaan ja ulkoilemaan eriaikaan muiden lasten kanssa sekä osallistumaan tunneille voinnin mukaan. Lapset tarvitsivat myös muiden aikuisten ja toisten oppilaiden huolenpitoa koulunkäynnin sujumiseksi.

...Pienluokalla saa enemmän tukea mutta toisaalta häiriötekijät voivat jopa lisääntyä.

...avustajan tuki joka ei aina mahdollista.

...oma avustaja siinä rinnalla.

Se vähäinen pienryhmäopetus mitä on.

Läksyjen merkintä läksyvihkoon auttaa äitiä löytämään läksyt helpommin.

Tarvittaessa opettaja katsoo, että kirjat menevät reppuun asti.

Opettaja (ja toiset oppilaat) pitävät huolta, että lapsemme on varmasti tullut ulkoa sisälle tai koulun toisesta päästä takaisin omaan luokkaan.

Tuntien rakenteella koettiin olevan merkitystä koulutyön sujumiseen. Lapsia auttoi selkeä struktuuri, toiminnallinen opetus, kuvatuki, tuntien pilkkominen toimintajaksoihin sekä lyhennetyt koulupäivät. Vanhemmista 11 kertoi lapsensa käyttäneen useita erilaisia, yksilöllisiä apuvälineitä (esimerkiksi kuulokkeet, sermit, tietokone).

Kuvien ja selkeän struktuurin käyttö. Tunnit päätetty ja väleissä voi liikkua tai pötkötellä.

Toiminnallista opetusta on paljon, jolloin liikkumista tulee päivän mittaan.

...kuulokkeet, kuvat, sermit jne auttavat...

...Läksyihin vastaaminen kirjoittamalla tietokoneella...

Neljä vanhempaa kertoi, että opettajan joustavuus mahdollisti vireystilan yksilöllisen huomioimisen, jolloin lapsilla oli tarpeen mukaan mahdollisuus liikkumiseen, lepoon tai yksin oloon tunnin aikana. Lapsilla oli lupa myös oheistoimintaan, kuten piirtelyyn ja näpertelelyyn. Kahden vanhemman mukaan mahdollisuus edetä tehtävissä omassa tahdissa, joko hitaammin tai nopeammin, vähensi turhautumista ja lisäsi motivaatiota. Yksi vanhempi kertoi lapsensa hyötyvän vaihtoehtoisista tavoista suorittaa tehtäviä tai kokeita, esimerkiksi suullisesti tai tietokoneella.

Lastani kuunnellaan ja hänen vointinsa mukaan mennään paljon.

...osallistuminen lapsen voinnin mukaan...

...Luokassa on takaosa jaettu haitariovella ja lapsella mahdollisuus olla siellä yksin ja "suljettujen ovien takana" jos tarvitsee...

Nyt lapsemme on saanut myös luvan piirtää vihkoon kuunnellessaan opetusta, jotta oppikirjat ja pulpetti säästyvät sotkuilta.

Hän saa edetä matikassa nopeasti, jottei turhaudu.

Yksi vanhempi mainitsi tukiopetuksen ja yksi keskustelut koulukuraattorin kanssa hyviksi tukitoimiksi lapselleen. Vertailussa ensimmäisen luokan oppilaat hyötyivät pienryhmäopetuksesta sekä avustajasta. Kuudennen luokan oppilaiden hyviksi koettuja tukitoimia olivat ammattitaitoinen ja pätevä opettaja sekä pienryhmäopetus.

Vanhempien toivomat tukitoimet

Vanhemmat toivoivat lisää neuropsykiatrista erityisosaamista niin opettajille kuin avustajillekin. Lisää neuropsykiatrista osaamista toivoi 14 vanhempaa ja osaavia avustajia toivoi 13 vanhempaa. Pienryhmäopetusta toivoi 11 vanhempaa. Sekä pienryhmäopetusta että

pysyviä avustajia kaivattiin lisää oppimisen tueksi. Ne, joilla oli pienryhmäopetusta ja avustaja, toivoivat niiden säilyvän jatkossakin. Viisi vanhempaa toivoi yksilöllisten ja joustavien toimintatapojen hyödyntämistä opetuksessa. Kolme vanhempaa toivoi tukea erityisesti sosiaalisten taitojen vahvistamiseen. Kolme vanhempaa piti tukiopetusta toivottavana tukitoimena lapselleen. Kaksi vanhempaa toivoi, että opettajat osaisivat tunnistaa myös hiljaisen lapsen tuen tarpeen. Yksi vanhempi halusi lapselleen mahdollisuuden suorittaa englantia eritavoin, koska on siinä ikäisiään edellä. Muita toivottuja toimintatapoja olivat suulliset kokeet, tietokoneen hyödyntäminen läksyjen teossa, opettajan joustavuus sekä halukkuus kokeilla erilaisia apuvälineitä. Vastauksista kävi ilmi, ettei moniammatillista yhteistyötä osata aina hyödyntää, vaikka siihen olisi mahdollisuus.

Erittäin tärkeänä asiana pidän opettajan erityisosaamista ja tietoa ja taitoa nepsy lasten kanssa työskentelyyn. Kaikki opettajat eivät tiedä miksi joku lapsi on tuollainen tai käyttäytyy noin. Valitettavasti sitä ei ole.

Toivoisin lapseni pääsevän pienluokkaan opiskelemaan osan kouluaineista. Se ei koulun mukaan ole mahdollista koska pienluokka on täysi.

...avustajasta vielä taistellaan, paperit toista kertaa hallinto-oikeudessa.

Toivon, että ainakin nämä nykyiset järjestelyt pysyisivät jatkossakin (erityisluokka, osaava opettaja, oma avustaja, apuvälineet).

...Valterin (oppimis- ja ohjauskeskus) hyödyntäminen, kun se mahdollisuus tässä kunnassa olisi.

Vertailussa ensimmäisen luokan oppilaille vanhemmat toivoivat lisää pienryhmäopetusta ja avustajia sekä opettajaa, joka ymmärtää neuropsykiatrisesti oireilevia lapsia. Kuudennen luokan oppilaille vanhemmat toivoivat osaavaa opettajaa ja tukea sosiaaliin tilanteisiin.

8.3 Kodin ja koulun välinen yhteistyö

Aktiivinen yhteydenpito on tukenut lapsen koulunkäyntiä 14 vanhemman mukaan. Useimmat vanhemmat kokivat erilaisten viestikanavien (esimerkiksi Wilma, WhatsApp, puhelut, tapaamiset, reissuvihkot) yhdistämisen tukevan kodin ja koulun välistä yhteistyötä. Kuusi vanhempaa nosti esiin myönteisen asenteen tärkeyden viestinnässä. Yksi vanhempi kertoi oppilashuoltoryhmän moniammatillisen osaamisen tukeneen lapsen koulunkäyntiä, vaikka opettajan kanssa ei yhteisymmärrystä syntynytkään.

Wilmassa kommentit ja isommat asiat puhutaan puhelimesta tai tavataan opettajan kanssa. Koulussa ollut aina kunnioittava ilmapiiri ja vaikeatkin asiat on saatu hyvin läpikäytyä. Muutoksia tehdään heti esim. pe palaveri niin ma käytäntöön. Ei jäädä turhia miettimään että pitäiskö.

Nykyisin puhelut ja Wilmaviestit opettajalta ovat rakentavia ja asioita eteenpäinvieviä.

Uusi opettaja tiedottaa tärkeistä asioista Wilmalla, soittaa jos henkilökohtaista asiaa.

Meillä on avoimet välit opettajan kanssa. Hän kuuntelee hyvin ajatuksiamme ja toiveitamme.

Lapsestani välitetään ja hänen parastaan haetaan. Tunnen sen vanhempana.

Vastauksista kävi myös ilmi, ettei yhteistyö ja yhteydenpito ollut kaikkien kohdalla lapsen koulunkäyntiä tukevaa. Opettajaan ei saatu yhteyttä tai tieto kulki koulusta kotiin liian hitaasti. Kahdeksan vanhemman mielestä opettajan asenne viestinnässä oli negatiivinen, ongelmakeskeinen tai syyllistävä. Kuusi vanhempaa kertoi vaikeuksista tavoittaa opettajaa. Vanhemmat kokivat, ettei opettajilla ole riittävää tietämystä neuropsykiatrisista haasteista, mikä hankaloittaa yhteydenpitoa. Kolme vanhempaa koki, ettei opettajilla ole riittävästi aikaa laadukkaaseen yhteydenpitoon.

Olen aktiivisesti Wilman kautta yhteydessä opeen mikä tuntuu joskus turhalta koska ymmärrystä ei ole.

...voitiin syyttää lasta mistä vaan...

Opettajilla on vaikeuksia ymmärtää lapsen erityisyyttä ja tarvetta joihinkin apuihin koulussa.

Palaute ei alkuun liikkunut kotiin ollenkaan.

...osaamista neapsylapsista ei ollut...Kun opettaja vaihtui, negatiiviset viestit loppuivat.

Tapaamiset hankala saada järjestymään.

Vertailussa ensimmäisen ja kuudennen luokan välillä ei ollut suuria eroja. Molemmissa korostuivat tiiviin yhteydenpidon ja yhteistyön tärkeys kodin ja koulun välillä sekä luottamus ja ymmärrys puolin ja toisin. Molemmilta luokka-asteilta löytyi myös vanhempia, jotka olivat tyytymättömiä kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön ja yhteydenpitoon.

Vanhempien toiveet kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä

Kaksitoista vanhempaa toivoi kodin ja koulun välisen yhteistyön olevan molempia osapuolia kunnioittavaa, arvostavaa ja avointa. Koulun ja kodin välisessä yhteistyössä ja yhteydenpidossa seitsemän vanhempaa toivoi positiivista sekä voimavara- ja ratkaisukeskeistä asennetta. Vanhemmat toivoivat tulevansa enemmän kuulluiksi sekä osallisiksi koulunkäynnin ja koulun toiminnan kehittämisessä. Kolme vanhempaa haluaisi opettajille lisää tietoa neuropsykiatrisista häiriöistä, jotta yhteistyö sujuisi paremmin. Kaksi vanhempaa toivoi, että heidän tietämystään lapsestaan hyödynnettäisiin lapsen koulunkäynnin tukemisessa.

...Ei pelkkää valitusta pojasta, vaan rakentavaa ja aidosti asioita eteenpäinvievää. Nykyinen opettaja on aina valmis kokeilemaan kaikkea uutta, mikä voisi johonkin ongelmaan auttaa. Hän ei myöskään vaadi mahdottomia ja muistaa myös kehut.

Avointa ja lasta kannustavaa ja tukevaa.

Enemmän tietoa opettajille, jotta kodin ja koulun yhteistyö helpottuisi, kun opet täisi mistä puhutaan.

Mahdollisuus saada opettaja kiinni.

Yhteistyö pitää olla rehellistä ja kunnioittavaa puolin ja toisin. Etsiä yhdessä sitä lapsen parasta.

Vertailussa ensimmäisen luokan oppilaiden vanhempien vastauksista korostui toive yhteistyön avoimuudesta ja aktiivisuudesta. Opettajan palautteen toivottiin myös olevan tarkempaa ja yksilöidympää. Kuudennen luokan oppilaiden vanhemmat toivoivat opettajalta enemmän positiivista, kannustavaa ja rakentavaa palautetta.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tavoitteena on ollut selvittää neuropsykiatrisesti oireilevien lasten vanhempien kokemuksia lasten haasteista ja hyviksi havaituista tukitoimista koulussa sekä kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä. Olemme halunneet myös lisätä yleistä tietoisuutta neuropsykiatrisesti oireilevien ala-asteikäisten lasten haasteista koulussa sekä keinoista, joilla oireiden aiheuttamaa haittaa voidaan lieventää ja ennaltaehkäistä. Opinnäytetyön tarkoituksena on ollut myös edistää neuropsykiatrisesti oireilevien lasten vanhempien osallisuutta lasten koulunkäynnin tukemisessa, tuomalla esiin heidän kokemuksiaan.

Neuropsykiatrisesti oireilevien lasten koulunkäynnin haasteet ovat moninaisia, yksilöllisiä ja painottuvat vuorovaikutustaitoihin, sosiaalisiin tilanteisiin sekä keskittymisvaikeuksiin. Tulosten mukaan lapsilla oli vaikeuksia myös oppimisessa ja toiminnanohjauksessa. Joillakin lapsilla levottomuus häiritsi koulunkäyntiä, toisaalta joillakin lapsilla keskittymisvaikeus näyttäytyi haaveiluna. Lämsän ym. mukaan neuropsykiatriset häiriöt aiheuttavat usein haittaa oppimiseen ja sosiaalisiin suhteisiin (Lämsä ym. 2015, 45). Tuloksista kävi ilmi, ettei neuropsykiatrisesti oireilevien lasten osallisuus toteudu aina riittävästi koulussa. Muutama vanhempi kertoi lapsensa tulleen kiusatuksi ja jääneen ulkopuoliseksi kouluyhteisöstä. Vanhemmat pitivät tärkeänä lapsen osallisuuden huomioimista koulussa siten, että lapsen oma mielipide tulisi paremmin kuulluksi häntä koskevissa asioissa. Myös Mannisen artikkelin mukaan erityistä tukea tarvitsevien lasten osallisuuden toteutumisessa on haasteita. Kiusaaminen, tiedon kulun ongelmat ja negatiivinen vuorovaikutus vähentävät osallisuuden toteutumista. Erityistä tukea tarvitsevat lapset eivät pääse osallisiksi koulun yhteisiin tapahtumiin ja opetukseen muiden lasten tavoin. (Manninen 2015, 7–9.)

Vanhempien barometrin mukaan 16 prosenttia ala-asteikäisistä kokee tulevansa toistuvasti kiusatuksi. Tehostettua tai erityistä tukea saavista lapsista jopa 26 prosenttia kokee toistuvaa kiusaamista. Tehostettua tai erityistä tukea saavat lapset kokevat myös muita useammin yksinäisyyttä koulussa. (Vanhempien barometri 2015, 10.) Tuloksista kävi ilmi, että koulunkäynti kuormitti selkeästi kahta lasta jopa niin paljon, etteivät he kyenneet enää menemään kouluun. Barometrin mukaan 17 prosenttia tehostettua tai erityistä tukea saavien lasten vanhemmista kokee koulunkäynnin liian kuormittavaksi lapselleen (Vanhempien barometri 2015, 14).

Neuropsykiatrisesti oireilevat lapset tarvitsevat koulunkäynnin tueksi yksilöllisiä tukitoimia, jotka tulee suunnitella yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa. Myös Parikka ym. nostaa esiin kodin ja koulun välisen yhteistyön sekä yksilöllisen tuen merkityksen lapsen koulunkäynnin tukemisessa (Parikka ym. 2017, 94). Vanhemmat kokivat avustajien määrän ny-

kyisellään liian vähäiseksi ja avustajilta toivottiin lisää osaamista neuropsykiatrisista häiriöistä. Pysyvien avustajien saatavuutta pidettiin tärkeänä. Merkittävä tekijä koulunkäynnin onnistumiselle, tulosten mukaan, oli sopivan luokan tai pienryhmän löytyminen lapsen ominaisuudet huomioiden. Myös Sandberg on tutkimuksessaan huomannut, että pienryhmien koostumuksella on merkitystä oppimiseen. Hiljainen lapsi, joka tarvitsee pienryhmäopetusta, saattaa kokea pelottavaksi levottoman luokan ja hyötyy rauhallisemmasta pienryhmästä. Opettajan ammattitaidolla ja positiivisella asenteella on suuri merkitys lapsen koulunkäynnin onnistumisessa. (Sandberg 2016, 84, 131, 165.)

Hyvän yhteistyön edellytyksiä ovat riittävä tieto neuropsykiatrisista häiriöistä, molemminpuolinen kunnioitus ja arvostus sekä moniammatillisen yhteistyön hyödyntäminen. Vanhemmat kokivat opettajien tarvitsevan lisäkoulutusta neuropsykiatrisen osaamisen kehittämiseksi sekä enemmän kiinnostusta vanhempien asiantuntemuksen hyödyntämiseksi. Lähes jokainen vanhempi toi esiin vastauksissaan opettajan neuropsykiatrisen osaamisen tärkeyden. Vanhemmat mainitsivat opettajan erityisosaamisen kaikkien avoimien kysymysten vastauksissa, eri teemojenkin alla. Lisäksi tuloksista ilmeni, etteivät opettajat osanneet riittävästi tunnistaa neuropsykiatrisesti oireilevien lasten tuen tarpeita varsinkaan silloin, kun lapsi on hiljainen ja pärjää oppiaineissa hyvin. Myös Sandberg toteaa opettajilla olevan lisäkoulutuksen tarvetta neuropsykiatrisesti oireilevan oppilaan tukemiseen (Sandberg 2016, 17).

Puhuttaessa kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä, tärkeäksi tekijäksi nousi vanhempien mukaan koulun henkilökunnan positiivinen asenne. Kodin ja koulun välinen yhteistyö ja yhteydenpito tukevat lapsen koulunkäyntiä silloin, kun vuorovaikutus on molempia osapuolia kunnioittavaa, ratkaisukeskeistä ja lapsen positiivisia ominaisuuksia vahvistavaa. Yli puolet vanhemmista piti hyvänä eri viestikanavien yhdistämistä ja aktiivista yhteydenpitoa. Myös Parikka ym. painottaa täysin samoja asioita onnistuneessa kodin ja koulun välisessä yhteistyössä (Parikka ym. 2017, 100–101). Voimme todeta, että koulun henkilökunnan positiivinen asenne, kannustus sekä yksilöllisten tuen tarpeiden ymmärtäminen ja huomioiminen koetaan merkittäviksi tekijöiksi oppimisen ja koulunkäynnin onnistumisen kannalta.

10 POHDINTA

Vastaajien vähäisestä lukumäärästä huolimatta opinnäytetyömme tulokset ovat saman suuntaisia kuin aiemmat ja laajemmat tutkimukset osoittavat. Huolellisen tietoperustaan perehtymisen avulla onnistuimme laatimaan tarkoituksenmukaiset tutkimuskysymykset ja kyselylomakkeen. Suljetuilla kysymyksillä varmistimme oikean kohderyhmän ja keräsimme taustatietoja vastaajien lapsista. Avoimien kysymysten avulla selvitimme vanhempien kokemuksia. Avoimien kysymysten vastaukset olivat pääsääntöisesti laajoja ja perusteellisia ja vastasivat tutkimuskysymyksiin. Avoimet kysymykset oli ymmärretty oikein ja vastaukset olivat informatiivisia. Voimmekin todeta, että olemme tutkineet sitä, mitä pitikin. Laadullisen opinnäytetyön luotettavuutta lisäsi myös kolmihenkinen työryhmän mahdollisuus reflektoida työtä läpi opinnäytetyöprosessin. Saimme esiin erilaisia näkökulmia, jotka herättivät paljon keskustelua aiheista. Täydensimme toinen toistemme tietoja ja hyödynsimme vahvuksiamme opinnäytetyöprosessissa.

Yhteistyö toimeksiantajan kanssa oli tiivistä koko opinnäytetyöprosessin ajan. Suomen Vanhempainliitto lähti mielellään toimeksiantajaksi opinnäytetyöllemme ja yhteyshenkilö Sari Haapakangas on antanut meille arvokkaita neuvoja niin opinnäytetyön suunnitelman kuin raportinkin työstämisessä. Suomen Vanhempainliitto on ilmaissut kiinnostuksensa hyödyntää opinnäytetyötämme koulutuksissaan ja julkaisee työmme sosiaalisessa mediassa sekä verkkosivuillaan.

Opinnäytetyön reliabiliteettia vähentää se, ettei kysely ole toistettavissa täysin samoille vastaajille anonymiteetin vuoksi, mutta sen voisi toistaa samalle kohderyhmälle. Vastauksen määrä (22) jäi yllättävän vähäiseksi, odotimme enemmän vastauksia. Pohdimme, olisiko kyselylinkki pitänyt jakaa useammalle foorumille ja muistuttaa kyselystä vieläkin useammin. Vertaistukiryhmässä käytävän aktiivisen keskustelun perusteella kuvittelimme saavamme runsaammin vastauksia. Ehkäpä kysely koettiin työläämmäksi kuin ryhmässä kommentointi ja vanhempien voimavarat saattoivat muutenkin olla vähissä arjen kuormittavuuden vuoksi.

Omat kokemuksemme, aiheen ajankohtaisuus ja näkyvyys mediassa sekä tietoperustaan perehtyminen vaikuttivat ennakkokäsityksiimme. Tiedostimme oman positiomme ja pyrimme pysymään objektiivisina opinnäytetyötä tehdessämme. Odotimme ennakkoon, että vanhempien kokemuksista nousisi esiin vaikeus saada lapselle tukea riittämättömien resurssien vuoksi, suuren luokkakoon tuomat haasteet sekä kodin ja koulun välisen yhteistyön merkitys. Lapsen koulunkäyntiä tukevaksi asiaksi ajattelimme nousevan koulun henkilöstön ymmärryksen neuropsykiatristen oireiden vaikutuksista koulunkäyntiin. Saaamme tulokset vastasivat odotuksia.

Oli mielenkiintoista huomata vanhempien kokemusten yhtäläisyyksiä omien kokemustemme ja odotustemme kanssa. Keskustelua herätti muun muassa kuudennen luokan oppilaiden haasteiden painottuminen vuorovaikutus- ja sosiaalisiin tilanteisiin. Mietimme myös, vaihtavatko koti ja koulu keskenään riittävästi tietoa käytössä olevista apuvälineistä ja menetelmistä, joista on hyötyä niin kotona kuin koulussakin. Opettajan osaaminen näkyy niin neuropsykiatrisesti oireilevien lasten koulunkäynnin haasteiden tunnistamisessa, oikeiden apuvälineiden ja tukikeinojen löytämisessä kuin kodin ja koulun välisessä yhteistyössä.

Neuropsykiatrisen osaamisen suuri tarve ja tiedon puute herättivät meidät miettimään opettajien ja avustajien koulutuksen tulevaisuudennäkymiä. Naukkarisenkin mukaan inklusiomallin myötä jokainen luokanopettaja tarvitsee tulevaisuudessa neuropsykiatrista osaamista (Naukkarinen ym. 2010). Opinnäytetyön tulosten mukaan opettajalla on suuri merkitys neuropsykiatrisesti oireilevan lapsen tukemisessa ja koulunkäynnin sujumisessa. Myös Sandberg on todennut, että toimintaympäristöillä sekä lasta ympäröivillä aikuisilla, kuten opettajilla, on ratkaiseva vaikutus lapsen koulunkäynnin onnistumiseen (2018, 20–21, 24–25).

Opinnäytetyön tulosten mukaan pelkät tukitoimet eivät auta, jos opettajalta puuttuu osaamista. Koulun henkilöstön osaaminen, hyvät vuorovaikutustaidot ja positiivinen asenne luovat pohjan onnistuneelle kodin ja koulun väliselle yhteistyölle. Etenkin erityistä tukea tarvitsevien lasten koulunkäynnin tukemisessa kodin ja koulun välinen toimiva yhteistyö korostuu (Parikka ym. 2017, 100). Sekä perusopetuslaissa (628/1998) että oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (1287/2013) veloitetaan koulua tekemään yhteistyötä vanhempien kanssa.

Opinnäytetyön tuloksista ei noussut varsinaisesti uutta tietoa, pikemminkin tulokset noudattivat aiemmin tutkittua tietoa. Vanhemmilta saadun palautteen perusteella aihe on äärimmäisen tärkeä, ajankohtainen ja herättää vahvoja tunteita. Uuden perusopetus suunnitelman ajatus lähikoulusta ja inklusiosta on hyvä, mutta se vaatii toimiakseen riittävät henkilöstöresurssit ja osaamista. Vanhemmat joutuvat jopa taistelemaan viranomaisten kanssa saadakseen lapselleen riittävän tuen koulunkäyntiin. Olemme vahvasti sitä mieltä, että koulutuksesta ei tule säästää. Raha ei saa olla perusteena välttämättömien tukitoimien epäämiselle.

Vanhempien kertomuksista kävi ilmi arjen kuormittavuus ja voimavarojen vähäisyys. Tämä sai meidät pohtimaan, millaisia edellytyksiä koululla voisi olla esimerkiksi vertaistukitoiminnan edistämiseen neuropsykiatrisesti oireilevien lasten vanhemmille. EPeLI-hankkeen innostamana Haukiputaalle onkin perustettu Erkkavanhempien WhatsApp -ryhmä

vertaistuen ja verkostoitumisen tukemiseksi. WhatsApp-ryhmän myötävaikutuksella heräsi tarve perustaa vertaisryhmä. Erkkavanhempien vertaisryhmä on koettu tarpeelliseksi ja vertaistuen lisäksi se tekee työtä kodin ja koulun välisen yhteistyön kehittämiseksi erityisperheiden näkökulmasta. Erkkavanhempien vertaisryhmä toimii EPeLI:n tuella. (Suomen Vanhempainliitto ry. 2018c). Haapakankaan mukaan Erkkavanhempien vertaisryhmän toiminta Haukiputaalla on koettu antoisaksi ja voimaannuttavaksi (Haapakangas 2018).

Opinnäytetyötä tehdessämme havaitsimme, että olisi ollut mielenkiintoista tietää millaisia vaikutuksia luokkakoolle, lapsen sukupuolella, perhemuodolla tai perheen tilanteella on koulunkäyntiin. Vertailua voisi tehdä myös siitä, miten lapsen kotikunta vaikuttaa koulunkäynnin tukemiseen. Olisi myös hyvä saada tietoa neuropsykiatrisesti oireilevien lasten omista kokemuksista koulunkäynnin tukemisesta ja tukitoimista. Näissä voisi olla aihetta jatkotutkimukselle. Peruskoulun sujumisella on kauaskantoiset seuraukset lapsen tulevaisuuteen ja koko myöhempään elämään. Miten taataan jokaiselle lapselle yhdenvertaiset mahdollisuudet koulunkäyntiin?

LÄHTEET

ADHD-liitto. 2018. ADHD-perustietoa [viitattu 25.3.2018]. Saatavissa: <http://www.adhd-liitto.fi/adhd-perustietoa>

ADHDTukipaketti. 2014. Oireiden tunnistaminen ja diagnosointi [viitattu 5.4.2018]. Saatavissa: <http://www.adhdtukipaketti.fi/book/1#page-node=725>

Airaksinen, U. 2012. Vanhempien osallisuus ja verkostoituminen kodin ja koulun yhteistyössä. Pro gradu - tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta [viitattu 27.2.2018]. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/40644/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201301031006.pdf?sequence=1>

Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY.

Ammatillisen erityisopetuksen perusteet. 2017. Erityispedagogiikka tieteenalana [viitattu 13.4.2018]. Saatavissa: <http://oppimateriaalit.jamk.fi/erkkaperusteet/1-erityispedagogiikka-tieteenalana/>

Autismi- ja aspergerliitto. 2018. Autismikirjon lapsi kouluikässä - opas [viitattu 29.3.2018]. Saatavissa: https://www.autismiliitto.fi/files/2750/Autismikirjon_lapsi_kouluia_ssa_1.painos_nettiin.pdf

Dunderfelt, T. 2006. Elämänkaaripsykologia. Helsinki: WSOY.

Edu.fi 2018. Miten edistää inklusiota - Kunnassa [viitattu 22.3.2018]. Saatavissa: http://www.edu.fi/erityinen_tuki/yhteinen_koulu_kaikille/miten_edistaa_inklusiota/kunnassa

Erikson, E. 1982. Lapsuus ja yhteiskunta. Jyväskylä: Gummerus.

Erilaisten oppijoiden liitto ry. 2018. Apuvälinekeskus – Oppimiseen, työhön, toimintaan. Apuvälineet [viitattu 5.4.2018]. Saatavissa: <http://lukiapuvaline.fi/>

Facebookin Pro nepsy nuoret ja lapset. 2018. Tietoja [viitattu 3.4.2018]. Saatavissa: <https://www.facebook.com/groups/439963116168926/about/>

Haapakangas, S. 2018. KT, Erityiskasvatuksen asiantuntija. Suomen Vanhempainliitto. Sähköpostikeskustelu 3.5.2018.

Haapasalo, S., Korkeamäki, J., Laurila, H., Mäkelä, M., Nukari, J., Reiterä-Paajanen, U. & Saarelainen, A-L. 2010. Oma oppimisvalmentaja - Työkirja oppimisvaikeuksien kanssa selviytymiseen. Kuntoutussäätiö [viitattu 3.4.2018]. Saatavissa: https://oppimisvaikeus.fi/assets/files/2017/05/Oma_oppimisvalmentaja_tyokirja.pdf

Hakala, R. 2016. Neuropsykiatrisesti oireileva lapsi alakoulussa. Kuvaus opettajien ja avustajien tietämyksestä ja kokemistaan valmiuksista neuropsykiatrisesti oireilevien lasten kohtaamiseen ja tukemiseen kouluarjessa. Kliinisen asiantuntijan tutkinto-ohjelma, sairaanhoitajan YAMK-opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala [viitattu 28.2.2018]. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/120080/Oppari%20VALMIS.pdf?sequence=1>

Heikkilä, T. 2014. Kvantitatiivinen tutkimus [viitattu 13.3.2018]. Saatavissa: <http://www.tilastollinentutkimus.fi/1.TUTKIMUSTUKI/KvantitatiivinenTutkimus.pdf>

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hotulainen, R., Lappalainen, K. & Sointu, E. 2014. Lasten ja nuorten vahvuuksien tunnistaminen. Teoksessa Uusitalo-Malmivaara, L. (toim.) Positiivisen psykologian voima. Juva: PS-kustannus, 264–280.

Huhtanen, K. 2000. Kun huoli herää. Varhainen puuttuminen koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Huttunen, M. 2017. Nykimishäiriöt (Touretten oireyhtymä). Käypä hoito. Duodecim [viitattu 22.2.2018]. Saatavissa: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00524

Ikonen, O. & Virtanen, P. 2005. Erityisopetuksen tilastoja vuodelta 2005. Teoksessa Ikonen, O. & Virtanen, P. (toim.) Erilainen oppija- yhteiseen kouluun. Kokemuksia yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden kehittämisestä. Jyväskylä: PS-kustannus, 51–63.

Kaikkonen, H. 2015. Asperger-lapsi koulussa. Vanhempien käsityksiä. Pro gradu –tutkielma. Rovaniemi. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta [viitattu 9.3.2018]. Saatavissa: <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62237/Kaikkonen.Heli.pdf?sequence=2>

KAMK. 2017. Opinnäytetyöpankki. Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta [viitattu 13.3.2018]. Saatavissa: <http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta>

Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

- Kantanen, S. 2017. Kuntoutuksellisuutta erityisopetukseen. Erityiskasvatus. Suomen erityiskasvatuksen liitto ry:n jäsenlehti 4/2017, 14–16.
- Koivisto, K. & Rautakoski, P. 2013. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen koulu yhteisössä [viitattu 30.3.2018]. Saatavissa: <http://www.oamk.fi/epooki/2013/lasten-ja-nuorten-vahvuuksia-ja-osallisuutta-tukeva-koulu-yht/>
- Koski, A. & Leppämäki, S. 2014. Aikuisen ADHD - diagnoosista hoitoon. Potilaan Lääkäri-lehti [viitattu 19.4.2018]. Saatavissa: <http://www.potilaanlaakarilehti.fi/artikkelit/aikuisen-adhd-diagnoosista-hoitoon/>
- Kranowitz, C. 2003. Tahatonta tohellusta. Juva: PS-kustannus.
- Kumpulainen, K., Mikkola, A., Rajala, A., Hilppö, J. & Lipponen, L. 2014. Positiivisen pedagogiikan jäljillä. Teoksessa Uusitalo-Malmivaara, L. (toim.) Positiivisen psykologian voima. Juva: PS-kustannus, 224–242.
- Käypä hoito -suositus. 2017. ADHD (aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö) [viitattu 3.4.2018]. Saatavissa: <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksat/suositus?id=hoi50061>
- Lahden kaupunki. 2016. Oppimisen tuen suunnitelma 2017–2019 [viitattu 26.3.2018]. Saatavissa: <https://www.lahti.fi/PalvelutSite/PerusopetusSite/Documents/Oppimisen%20tuen%20suunnitelma%202017-2019.pdf>
- Lahti. 2018. Kodin ja koulun välinen yhteistyö [viitattu 17.1.2018]. Saatavissa: <https://www.lahti.fi/palvelut/perusopetus/kodin-ja-koulun-yhteistyö>
- Lapsenoikeudet. 2018. Lapsen oikeuksien sopimus [viitattu 30.3.2018]. Saatavissa: <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus/>
- Lastenmielenterveystalo. 2017. Neuropsykiatriset häiriöt. Aistisäätelyhäiriöt [viitattu 3.4.2018]. Saatavissa: https://www.mielenterveystalo.fi/lapset/ammattilaisille/hairiot/neuropsykiatriset_hairiot/Pages/aistisaatelyhairiot.aspx
- Leskisenoja, E. 2017. Positiivisen pedagogiikan työkalupakki. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lämsä, R., Santalahti, P., Haravuori, H., Pentinmikko, A., Tuulio-Henriksson, A., Huurre, T. & Marttunen, M. 2015. Neuropsykiatrisesti oireilevien nuorten hoito- ja kuntoutuspolut Suomessa. Kela. Työpapereita 78/2015 [viitattu 27.2.2018]. Saatavissa: http://www.kela.fi/documents/10180/751941/L%C3%A4ms%C3%A4_ym+Työpapereita78.pdf/8c842b4d-915e-4b57-9e16-18c601966a50

Lönnroth, S. 2016. Inklusio opettajien silmin. Fenomenologinen tutkimus opettajien kokemuksista inklusiosta. Kasvatustieteen pro gradu- tutkielma. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. Filosofinen tiedekunta [viitattu 28.2.2018]. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20160278/urn_nbn_fi_uef-20160278.pdf

Manninen, S. 2015. Erityistä tukea tarvitsevien lasten osallisuuden haasteet koulussa - kasvattajien käsityksiä [viitattu 22.4.2018]. Saatavissa; http://www.vanhempainliitto.fi/filebank/2583-Manninen2015_NMIBulletin.pdf

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2011. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.

Naukkarinen, A., Ladonlahti, T. & Saloviita, T. 2010. Yhteinen koulu kaikille. Edu.fi. – opettajan verkkopalvelu [viitattu 17.1.2018]. Saatavissa: http://www.edu.fi/erityinen_tuki/yhteinen_koulu_kaikille

Niilo Mäki Instituutti. 2018a. Motoriikka [viitattu 3.4.2018]. Saatavissa: <https://www.nmi.fi/fi/oppimisvaikeudet/motoriikka>

Niilo Mäki Instituutti. 2018b. Hahmottaminen [viitattu 3.4.2018]. Saatavissa: <https://www.nmi.fi/fi/oppimisvaikeudet/hahmottaminen>

Niskala, M.2013. Lasten hyvinvoinnin moniammatillinen tukeminen koulussa. Laadullinen tapaustutkimus oppilashuoltoryhmän käsityksistä. Pro Gradu -tutkielma. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta [viitattu 27.2.2018]. Saatavissa: <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61510/Niskala.Minna.pdf?sequence=2>

Novotny, M., Valis, M. & Klimova, B. 2018. Tourette Syndrome: A Mini-Review. PubMed [viitattu 3.4.2018]. Saatavissa: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov.aineistot.lamk.fi/pmc/articles/PMC5854651/>

Nukari, J. 2017a. Perustietoa oppimisvaikeuksista. Oppimisvaikeus.fi [viitattu 3.4.2018]. Saatavissa: <https://oppimisvaikeus.fi/tietoa/>

Nukari, J. 2017b. Kielellinen erityisvaikeus. Oppimisvaikeus.fi [viitattu 3.4.2018]. Saatavissa: <https://oppimisvaikeus.fi/tietoa/kielellinen-erityisvaikeus/>

Opetusalan ammattijärjestö. 2018. Kolmiportainen tuki [viitattu 17.1.2018]. Saatavissa: <http://www.oaj.fi/cs/oaj/kolmiportainen%20tuki3>

Opetushallitus. 2018a. Opetussuunnitelman ydinasiat [viitattu 3.4.2018]. Saatavissa: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/opetussuunnitelma_ja_tuntijako/uudet_opetussuunnitelmat_pahkinankuoressa

Opetushallitus. 2018b. Kodin ja koulun välinen yhteistyö perusopetuksessa [viitattu 17.1.2018]. Saatavissa: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/kodin_ja_koulun_yhteistyö

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. Annettu Helsingissä 30.12.2013.

Parikka, J., Halonen-Malliarakis, N. & Puustjärvi, A. 2017. Vaikeudesta voimaksi. Neuropsykiatriset häiriöt ja niiden huomioiminen koulussa. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki [viitattu 4.4.2018]. Saatavissa: <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/tekstikappale/430064>

Perusopetuslaki 628/1998. Annettu Helsingissä 21.8.1998.

Pesonen, A-E. & Laine, T. 2016. Sosiaaliohjaus koulujen sosiaalisessa työssä. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Sosiaaliohjaus- lähtökohtia ja käytäntöjä. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy, 71–82.

Pihlakoski, L. 2016. Tic-häiriöt (nykimishäiriöt) ja ADHD [viitattu 13.4.2018]. Saatavissa: <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/suositus?id=nix00969>

Poikolainen, J. 2014. Lasten positiivisen hyvinvoinnin tutkimus – metodologisia huomioita. Nuorisotutkimus 32 (2014):2, 3–22 [viitattu 30.3.2018]. Saatavissa: <http://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2014/2/lastenpo.pdf>

Polvi, A. 2014. Elämän kriisit sävellysprosessiin vaikuttavana tekijänä. Psykoanalyttinen näkökulma erään lauluntekijän tuotantoon. Musiikkikasvatuksen pro gradu -tutkielma. Oulu: Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta [viitattu 27.2.2018]. Saatavissa: <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201406041652.pdf>

Raivio, H. & Karjalainen, J. 2012. KUVIO 1. Osallisuus syrjäytymisen vastaparina. THL [viitattu 4.4.2018]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus/osallisuuden-osatekijat>

Saloviita, T. 2011. Inklusio eli ”Osallistava kasvatus”. Jyväskylän yliopisto [viitattu 17.1.2018]. Saatavissa: <http://users.jyu.fi/~saloviit/tutkimus/Inklusio.pdf>

Sandberg, E. 2016. ADHD perheessä - Opetus-, sosiaali- ja terveystoimen tukimuodot ja niiden koettu vaikutus. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto. Käyttäytymistieteellinen

tiedekunta [viitattu 28.2.2018]. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/161374/adhdperh.pdf?sequence=1>

Sandberg, E. 2018. ADHD ja oppimisen tuki – Huomioi yksilölliset tarpeet ja vahvuudet. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sandberg, E. 2018. TAULUKKO 1. Oppilaan keskittymisen ja oppimisen tukeminen. ADHD ja oppimisen tuki – Huomioi yksilölliset tarpeet ja vahvuudet. Jyväskylä: PS-kustannus.

Saukkola, K. 2013. Ratkaisukeskeinen toimintatapa [viitattu 19.4.2018]. Saatavissa: <https://peda.net/lappeenranta/yhteisty%C3%B6tilat/pkol/oppilashuolto/kr:file/download/c0d160ec20418ffdc97c023ed45da158abc01063/Kuvaus%20ratkaisukeskeisyydest%C3%A4.pdf>

Sinkkonen, J. 2012. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY

Suomen Vanhempainliitto ry. 2018a. Tietoa Liitosta [viitattu 2.2.2018]. Saatavissa: http://www.vanhempainliitto.fi/ylanavigointi/tietoa_liitosta

Suomen Vanhempainliitto ry. 2018b. Ulkopuolisesta osalliseksi [viitattu 13.3.2018]. Saatavissa: <http://www.vanhempainliitto.fi/vanhempainliitto/vanhempainliitto/ylanavigointi/osallisuus>

Suomen Vanhempainliitto ry. 2018c. Hyvät käytännöt [viitattu 1.5.2018]. Saatavissa: http://www.vanhempainliitto.fi/vanhempainliitto/vanhempainliitto/ylanavigointi/yhdenvertaisuus/erityiskasvatus/hyvat_kaytannot

Terveysportti. 2016. Lasten ja nuorten neuropsykiatriset häiriöt [viitattu 13.4.2018]. Saatavissa: http://www.terveysportti.fi/dtk/ltk/koti?p_artikkeli=shp01153

THL. 2018a. Lapset, nuoret ja perheet. Nuorten syrjäytyminen [viitattu 12.4.2018]. Saatavissa: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen/syrjaytyminen-ja-syrjaytymisen-riskitekijat

THL. 2018b. Lapset, nuoret ja perheet. Nuorten syrjäytyminen [viitattu 12.4.2018]. Saatavissa: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen

Tilastokeskus. 2016. Peruskoulun oppilaista 16 prosenttia sai tehostettua tai erityistä tukea [viitattu 28.2.2018]. Saatavissa: http://tilastokeskus.fi/til/erop/2015/erop_2015_2016-06-13_tie_001_fi.html?ad=notify

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuominen, T. 2018. Neurocognitive deficits, academic difficulties and substance dependence among finnish offenders: connections to recidivism and implications for rehabilitation. Thesis. Faculty of Social Sciences Department of Psychology and Speech-Language Pathology. Turku: University of Turku. [viitattu 19.4.2018]. Saatavissa: <http://www.utu-pub.fi/bitstream/handle/10024/144773/AnnalesB453Tuominen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa [viitattu 13.3.2018]. Saatavissa: http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Uusitalo-Malmivaara, L. 2014. Positiivinen psykologia-mitä se on? Teoksessa Uusitalo-Malmivaara, L. (toim.) Positiivisen psykologian voima. Juva: PS-kustannus, 18–27.

Vanhempien barometri. 2015. Koululaisten vanhempien näkemyksiä kouluhyvinvoinnista [viitattu 22.4.2018]. Saatavissa: <http://www.vanhempainliitto.fi/filebank/2775-BAROMETRI2015NETTIIN.pdf>

Vogt, I. 2016. Voimavarakeskeinen lähestymistapa sosiaaliohjauksessa. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Sosiaaliohjaus- lähtökohtia ja käytäntöjä. Helsinki: Edita, 29–43.

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje Facebookin vertaistukiryhmään Pro nepsy nuoret ja lapset

SINUN KOKEMUKSILLASI ON VÄLIÄ!

Olemme Lahden ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoita ja teemme opinnäytetyötä nepsy-lasten vanhempien kokemuksista. Opinnäytetyömme aiheena on ”Vanhempien kokemuksia neuropsykiatrisesti oireilevien ala-asteikäisten lasten koulunkäynnin tukemisesta ja tukitoimista”. Vanhemmat ovat lastensa arjen parhaita asiantuntijoita ja haluamme siksi tuoda vanhempien äänen kuuluviin nostamalla esiin lasten koulunkäynnin haasteita sekä toimiviksi koettuja tukikeinoja. Aihe koskettaa meitä myös henkilökohtaisesti ja on sen vuoksi meille tärkeä. Nyt sinulla on mahdollisuus kertoa omista, niin hyvistä kuin huonoista, kokemuksistasi vastaamalla kyselyyn. Valmis opinnäytetyömme julkaistaan Suomen Vanhempainliiton verkkosivuilla kuluvan vuoden aikana. Kaikki vastaukset ovat anonyymeja. Alla olevasta Webropol-linkistä pääset vastaamaan kyselyyn.

Linkki sulkeutuu 26.3.2018 klo 21.00.

Olemme erittäin kiitollisia kaikista vastauksista.

Ystävällisin terveisin Maria Saari, Johanna Toppinen ja Riika Aziz

<https://www.webpolsurveys.com/S/EC609FB8A3446C6D.par>

Tervetuloa vastaamaan kyselyyn!

Kysely on täysin anonyymi.
Mikäli sinulla on useampi kohderyhmään kuuluva lapsi,
voit täyttää jokaisesta lapsesta oman lomakkeen.
Kokemuksesi ovat arvokkaita ja niillä on merkitystä.
Kysely sulkeutuu 26.3.2018 klo 21.00.

Kiitämme sinua kiinnostuksestasi opinnäytetyötämme kohtaan.

TAUSTATIEDOT

Välitse oikea vaihtoehto

1. Lapseni luokka-aste: *

- 1lk.
- 2lk.
- 3lk.
- 4lk.
- 5lk.
- 6lk.

Välitse oikea vaihtoehto

2. Lapsellani on jokin neuropsykiatrinen diagnoosi: *

- Kyllä
- Ei, mutta oireita

Välitse oikea vaihtoehto

3. Lapseni tuen taso koulussa: *

- Yleinen tuki
- Tehostettu tuki
- Erityinen tuki

KOULUNKÄYNTI

4. Millaisia haasteita lapsellanne on koulunkäynnissä?

*

Haasteilla tarkoitamme niitä vaikeuksia, joita lapsellasi voi olla esimerkiksi keskittymisessä, läskyn teossa, oppimisessa, kaverisuhteissa, sosiaalisissa tilanteissa jne.

5000 merkkiä jäljellä

5. Millaiset koulunkäynnin tukitoimet olette kokeneet lapsellenne hyödyllisiksi ja toimiviksi? *

*

Tukitoimilla tarkoitamme niitä toimia, joista on lapsellesi apua, esimerkiksi läkkyjen merkintä Wilmaan, piennryhmäopetus, avustaja jne.

5000 merkkiä jäljellä

6. Millaisia tukitoimia toivoisitte lapsenne saavan koulussa? *

Tukitoimilla tarkoitamme esimerkiksi tukiopeusta, oppimisen apuvälineitä, avustaja, piennryhmäopetusta, opettajan erityisosaaminen jne.

5000 merkkiä jäljellä

KODIN JA KOULUN VÄLINEN YHTEISTYÖ

7. Miten kodin ja koulun välinen yhteistyö ja yhteydenpito ovat tukeneet lapsenne koulunkäyntiä? *

Kodin ja koulun yhteistyötä tarkoitamme esimerkiksi vanhempain mahdollisuuksia osallistua koulun toiminnan kehittämiseen ja lapsen koulunkäynnin tukemiseen. Yhteydenpitoa tarkoitamme kaikkia sitä vuorovaikutusta, joka tapahtuu kodin ja koulun henkilökunnan välillä esimerkiksi Wilma-viestit, sähköpostit, puhelut, vanhempainvartit jne.

5000 merkkiä jäljellä

8. Millaista toivoisitte kodin ja koulun välisen yhteistyön ja yhteydenpidon olevan? *

Kerro omin sanoin

5000 merkkiä jäljellä

VAPAAEHTOINEN PALAUTE

9. Terveisesi opinnäytetyön tekijöille

5000 merkkiä jäljellä

Mikäli sinulla on kysyttävää, voit ottaa meihin yhteyttä myös sähköpostitse:

npsykokemukset@lamk.fi

Kiitämme vastauksestasi!
Maria, Riika ja Johanna